

Жалағаш ЖАРШЫСЫ

«zhalagash-zharshysy.kz»
ақпараттық аеһһһһһһ

Аудандық қоғамдық-саяси газет

Газет 1934 жылдың 10 қаңтарынан бастап шығады

Заң мен тәртіп – біздің мызғымас тұғырымыз

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың төртінші отырысында сөйлеген сөзі

Қадірлі қауым!

Бүгін – Аман күні. Сондықтан баршаңызды шын жүректен құттықтаймын. Бұл күн – Әз-Наурыздың бастауы. Еліміздің төл мерекесі биыл да қасиетті Ораза айына орайлас келіп отыр. Қастерлі мейрамдарымыз халқымызды игі амалдар жасауға үндейді. Асыл қасиеттерімізді кеңінен дәріптейді.

Құрылтайдың ұлық мерекелермен қатар өтіп жатқаны жақсылықтың нышаны деп ойлаймын. Осыдан үш жыл бұрын наурыз айында арнайы Жолдау жариялады. Оны жақсы білесіздер. Елімізді түбегейлі жаңғырту үшін ауқымды реформа жасайтынымызды айттым. Сол кезде алғаш рет Ұлттық құрылтай туралы бастама көтердім.

Үш жылдың ішінде Қазақстан жаңа тұрпатты ел болды. Саяси реформалар жан-жақты өзгерістер жасауға мүмкіндік берді. Жалпыхалықтық референдум арқылы Ата заңға түзетулер енгізілді. Парламенттің құзыры кеңейді. Үкіметтің жауапкершілігі артты. Адам құқықтарын қорғау жүйесі жақсарды. Конституциялық сот құрылды. Шешім қабылдау үдерісіне азаматтардың белсенді қатысуына жол ашылды. Басқа да бағыттарда маңызды реформалар жасалды. Жергілікті билік түбегейлі жаңғыртылды. Үш жылдан астам уақыт ішінде ауыл өкімдерінің 72 пайызы жаңарды. Оның үштен бірі – бұрын мемлекеттік қызметте болмаған азаматтар. Бір сөзбен айтсақ, аймақтардағы атқарушы билікке жаңа адамдар келіп жатыр. Пилоттық жоба ретінде аудандар мен облыстық маңызы бар қалалардың 45 өкімі сайланды. Биылдан бастап барлық аудан өкімдерін халық тікелей сайлайтын болды. Түрлі деңгейдегі мәслихат сайлауы өкілді билік органдарының жұмысына тиім көрін берді. Облыстық және аудандық мәслихат депутаттарының 90 пайызы бір мандатты округте, яғни тікелей дауыс беру арқылы сайланды.

Билік жүйесінде мұндай ауқымды өзгеріс бұрын-соңды болмады. Ел ішіндегі өзгерістерге Ұлттық құрылтай мүшелері де орасан зор үлес қосты. Жұртымызды ортақ мақсатқа ұйыстырып, игі істерге жұмылдырды. Алқалы жиын алғашқы күннен бастап жалпыхалықтық жаңғырудың символына айналды. Қоғамдық диалогтың жаңа үлгісі қалыптасты. Өзара түсінік пен құрмет бар жерде келісім болады. Құрылтайдың түпкі мақсаты да – осы. Көшпенді бұл Ұлттық құрылтай мүшелері көптеген бастама көтеріп жатыр. Қоғамымыздың ең өзекті мәселелері жөнінде қызу талқылау өтті. Құрылтай мүшелері, шақырылған мамандар бұл мәселелер бойынша өз ұсыныстарын айтты. Үкімет мүшелері, Президент Әкімшілігінің өкілдері, Парламент депутаттары көптеген сұрақтарға жауап беріп, пікір алмасуға белсенді түрде қатысты. Баршаңызға ризашылығымды білдіремін.

Енді бірқатар мәселеге арнайы тоқталып өткім келеді. Ең алдымен қоғамда қызу талқыланып жатқан салық реформасына қатысты пікірді айтайын.

Салық жүйесі, бұл – бүкіл мемлекеттің жүйелі тірегі. Бюджетте қаржы болмаса, мемлекет өз міндетін толық атқара алмайды, әлеуметтік міндеттемелер де орындалмайды. Бұл туралы жаңа ғана белгілі экономист Жақсыбек Құлжеев жақсы айтты. Сондай-ақ Құрылтай мүшелері Қайырбек Арыстанбеков, Марат Башимов, Ерлан Саиров, Расул Рысмамбетов және Мұрат Әбенов салық-бюджет мәселесіне қатысты орындары пікір білдірді.

Еліміз үшін аса қажет шаралардың мән-маңызын халыққа егжей-тегжейлі түсіндіру керек. Жұрттың бәрі экономист немесе қаржыгер емес. Мемлекеттің қандай шараны не үшін қолға алып жатқанын бәрі бірдей түсіне бермеуі мүмкін. Сондықтан реформаның мәнін әр адамға түсінікті тілмен жеткізу керек. Үкімет салық реформасына қатысты жаңа тәсілдерді ұсынды. Бұл шаралар, жалпы алғанда, дұрыс. Онда негізгі экономикалық және әлеуметтік факторлар ескерілген.

Көсібі мамандар да, жалпы жұртшылық та қосымша құн салығының мөлшерлемесін көтеру қажеттігіне түсінікпен қарайды. Дегенмен ұсынылған шараларға, соның ішінде, қосымша құн салығына қатысты сын-пікірлер де естіліп қалады. Бірақ мұндай пайым шыншайы ахуалға негізделмеген. Түрлі себепке байланысты өзіне ауқымды әлеуметтік міндеттеме алмайтын елдер аз емес. Ал Қазақстанның бюджет қаржысының жартысынан көбі әлеуметтік саланың өңішінде.

Біздің өліміз – әлеуметтік мемлекет. Сондықтан білім беру, денсаулық сақтау салаларына инвестиция салуды жалғастырамыз. Бұл – біздің конституциялық міндетіміз. Бірақ шын мұқтаж

азаматтарға ғана көмек көрсетілуі керек. Қызметін асыра пайдалануға, әсіресе, алашақтыққа жол берілмейді. Сондықтан басымдық берілмеген жобаларға бөлінетін қаржы азаяды. Бұл қажет шара екені айдан анық. Үкімет осы жылдың соңына дейін оны қалай оңтайландыру керектігін біржола анықтап алуға тиіс.

Қазақстанда түрлі салық режимі, көптеген жеңілдіктер мен преференциялар бар. Оның бәрі елімізде салық өшпіндері сияқты ахуал қалыптастырды. Кәсіпкерлердің екі негізгі тобы пайда болды. Олар – заңнамадағы олқылықтарды пайдаланып, салық салынатын табысын өзі үшін азайтып көрсететіндер және барлық салықты адал төлейтіндер. Кәсіпкерлердің осы екінің тобы бәсекеге төтеп бере алмай жатыр. Үкімет салық төлеуден жалтару үшін бизнеске бөлшектің ерекшеліктерін ескеріп орынды назар аударды. Өкінішке қарай, мұндай жағдай жалпы белең алған. Заңнамадағы олқылықтар бизнесті бөлшектеуге жол беріп отырғанын мойындау керек. Бұл мәселеге Үкімет те, депутаттар да жете мән бермеген. Тағы да әдемі көрсеткіштерге әуестеніп кеттік: елімізде екі миллионнан астам салық төлеуші, яғни жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар тіркелген деседі. Бірақ олардың қандай кәсіпорындар екеніне, қалай пайда болғанына, қанша салық төлейтініне, тіпті оны төлеп жатыр ма, жоқ па дегенге еш талдау жасалмаған.

Бірақ қазір құр кінәлаудан іс оңға баспайды. Енді ахуалды шұғыл түзету қажет. Үкімет пен Парламентке айтарым – заңнамаға жедел түрде тиісті түзетулерді енгізу керек. Әділ әрі тиімді салық жүйесін құру еліміздің болашағына, кейінгі ұрпақтың тұрмысына тікелей әсер ететінін ұғынған жөн. Билік бизнеске қолдау көрсетіп келді, көрсете де береді. Бұған күмән болмауға тиіс. Бірақ бизнестің өзі заңды және заңсыз болады. Біз заңды сақтау, тәртіпке бағыну керек деп жатамыз. Ендеше Үкіметтің және жалпы биліктің қолдау шараларының игілігін, бірінші кезекте, адал әрі жауапты, ең бастысы, заң аясында жұмыс істейтін кәсіпкерлер көруге тиіс. Олар тиісті артықшылыққа ие болады.

Салық реформасына келсек, батыл шараларды дәл қазір қабылдау керек. Әйтпесе, бұдан да зор қиындыққа тап боламыз. Енді бірыңғай уақыт бөлуіне көшуіміз қатысты пікірталасқа тоқталайын. Үкімет пен Парламент бұл мәселені талқылады. Арнайы зерттеулер жүргізілді, шешімге күмән келтірген қоғам белсенділерінің қауімі мен күмән-күдігі расталған жоқ. Үкіметтің және депутаттардың басым көпшілігінің, сондай-ақ мамандардың үжыммен келісімі: біздің кең-байтақ жеріміз бар, халқымыздың саны да салыстырмалы түрде алғанда көп емес. Сондықтан елімізде бірыңғай уақыт бөлуі болуға тиіс. Бұл тәсіл мемлекетті басқару ісін жеңілдетеді, логистика мен көптеген бизнес-үдерісті оңтайландыруға септігін тигізеді. Осымен пікірталасты доғару қажет деп ойлаймын, оның үстіне бұл мәселені саясиландырудың қажеті жоқ.

Сондай-ақ бүгін Бекзат Алтынбеков, одан бұрын Бақтықожа Ізміхамбетов пен Светқали Нұржан қоғамдық әдеп мәселесін қозғады. Бұл өте орынды деп ойлаймын. Қазір әлеуметтік желіде адамға тіл тигізу, ар-намысын аяққа

таптау көбейіп кетті. Жалған мәлімет таратушылар да бар. Мұндай көлеңсіз үрдістерді тыю жолын қарастыру керек. Мәжіліс депутаты Ермұрат Бағи еліміздегі діни ахуалға алаңдаушылық білдіріп жүр. Құрылтай мүшелері Дания Қырдыбаева және Олжас Сүлеймен жат діни ағымдардың жастар арасында, әсіресе спорт саласында ықпалы күшейіп бара жатқанын айтты. Теріс ағымдарға, қазақтың болмысына жат идеологияларға тосқауыл қою қажет екеніне еш күмән жоқ.

Елімізде дін бостандығына келіп-дік берілген. Бірақ жүгенсіздікке, тәртіпсіздікке жол беруге болмайды. Діннің аса маңызды миссиясы – ұлтты ұйыстыру. Діни ұйымдардың қызметін реттейтін құжаттар осы талапқа сай болуға тиіс. Бұл мәселені жан-жақты қарау керек. Соның ішінде заңнаманы жаңа жағдайға бейімдеу отыру өте маңызды.

Құрылтай мүшелері тағы бір жайтқа алаңдаушылық білдіріп отыр. Соңғы кезде ел ішінде түрлі алаштық әрекеттер жиілеп барады. Теріс пиғылды адамдар қайырымдылыққа деп ақша жинап, оны жеке басының пайдаланып жаратады. Сондай-ақ көп адам интернет-алаштықтардан зардап шегуде. Бұл мәселе бойынша бүгін Айгүл Орынбек жақсы айтты. Бұдан бөлек, қазір жұртқа ақыл айтпай ақша табатын жалған психологтар мен «оқуғандар» көбейіп кетті. Оларға сеніп, алданып қалғандар көп. Маған бұл туралы көптеген шағым түсіп жатыр. Жауапты органдар бұл мәселені де назарға алуға тиіс.

Тағы бір түйткіл – қазір кинотеатрда көрсетілетін фильмдерге қатысты қоғамдық сын бар. Билытты қазақстандық мамандар түсірген 94 фильм шыққан, яғни, негізінен өзіміздің өнім шығарылып жатыр. Бұл – жақсы үрдіс. Бірақ біз ең алдымен санға емес, сапаға көңіл аударуымыз керек. Көрсерменнің көңілін көтеріп, күлкі сыйлау – бір бөлек, жағымсыз әдеттерді насихаттау – бір басқа. Зорлық-зомбылықты, қатыгездік пен қылмысты насихаттайтын фильмдер де пайда болды. Осы жерде бір нәрсені ескерген жөн. Бүгінде фильмдердің ба-сыым көпшілігі мемлекеттік тапсырыспен емес, жеке қаржыға түсірілуде. Кино маңызды идеологиялық құрал екенін біріміз жақсы түсінеміз. Сондықтан жеке қаржыға түсірілсе де, фильмді кинотеатрларға шығармас бұрын алдын ала сараптаудан өткізу жолдарын қарастырып жөн. Сондай-ақ жақсы мысалдар да бар. Жақында «Шоқан Қашқария сапары» деген мультфильм шығыпты. Бұл өскелең ұрпаққа өйгілі тарихи тұлға Шоқан Уәлиханов туралы мәлімет беретін өте жақсы туынды деп айтуға болады. Қазақ тілінде ұлттық нақышта түсірілген осындай мультфильмдер көп болуы қажет. Бұл – ұлт болашағына тікелей ықпал ететін мәселе. Сондықтан анимацияны дұрыс бағытта дамыту мәселесін қолға алу керек.

Тағы бір маңызды мәселе. Маған белгілі адвокат Айман Омарова хат жолдады. Ол өз хатында күрделі тақырыпты қозғап, әйелдер колониясындағы ахуалға тоқталды. Әсіресе, жүкті әйелдер мен кішкентай балалары бар әйелдердің жағдайына баса назар аударды. Еліміздегі қылмыстық-атқару жүйесінің мақсаты сотталған азаматтарды жазалау емес, түзету болуы керек деген пікірмен келісемін. Ер адам

немесе әйел болсын, бас бостандығынан айырылғандардың бәрі заң алдында бірдей. Дегенмен адамгершілік құндылықтарды басшылыққа алып, «Заң мен тәртіп» қағидатын сақтай отырып, көмекке толмаған баласы бар әйелдерге қатысты кейбір заңдық ұстанымдарды қайта қарауға болады деп ойлаймын. Құқық қорғау органдары мен депутаттар осы мәселені байыпты әрі жан-жақты зерттеп, шешім қабылдау үшін ұсыныстар енгізуі керек.

Дмитрий Павленко дұрыс мәселе көтерді. Кәсіби техникалық колледждер жаңа мамандықтарға сұранысты және өңбек нарығындағы жағдайды өскеруге тиіс. Сарапшылардың айтуынша, біраз жылдан соң солтүстікте халықтың саны едәуір азайып, оңтүстіктегі тұрғындар елде қайда көбеюі мүмкін. Бұл – өте өзекті мәселе. Себебі аймақтардың өңбек нарығында теңсіздік одан әрі ұшыға түседі деген сөз. Осы мәселемен Үкімет мұқият айналысуы керек. Қостанайдағы колледждің тәжірибесін солтүстік аймақтарда кеңінен қолдану қажет.

Құрылтай мүшелері қоғамдағы өзекті мәселелерді үнәмі көтеріп жүр. Бәрін сынан-мінеп отыратын бәзбіреулер басты түйткіл – бұл емес, мемлекет назар аударуға тиіс басқа да проблемалар бар деп мүмкін. Азаматтарымыз күнделікті тіршілікте көптеген қарапайым түйткілге тап болады. Оны елемей, назардан тыс қалдыру дұрыс емес екенін ескерген жөн. Сондықтан азаматтардың тұрмысына қатысты мәселелер өзекті болып қала берсін. Біз бұл проблемаларды көтереміз, ең бастысы, шешеміз. Құзырлы органдарға құрылтай қарсаңындағы жұмыс секцияларында айтылған барлық мәселені мұқият қарастырып талсырамын. Оның кейбіріне қазір де тоқталып өтеймін.

Құрметті Ұлттық құрылтай мүшелері!

Біз біртіндеп барлық салада ауқымды реформалар мен нақты өзгерістерді жүзеге асырып жатырмыз. Оның бәрі халықтың тілегі мен заманның талабына сай жасалады. Бұл жердегі түпкі мақсат – барлығын өзгерту емес. Ең бастысы – атқарылып жатқан шаруаны оңтайландырып, оның тиімділігін арттыру. Алдымызда тұрған негізгі міндеттің бірі – жекелеген бағыттар бойынша мемлекеттік аппараттың жұмысын жүйелеп, ретке келтіру. Өздеріңізге мәлім, елімізде түрлі салаға қатысты бағдарламалар мен көшпенді жоспарлар бар. Биыл осындай бірқатар құжаттың мерзімі аяқталды. Әрине, оның кейбірі жалғасады, кейбірі мүлдем тоқтатылады. Үкімет мұқият ойластырып, нақты шешім қабылдауы керек.

Ел болашағы үшін айрықша маңызы бар салалар бойынша жұмыс үздіксіз жалғасауға тиіс. Мысалы, нашақорлыққа және есірткі бизнесіне қарсы күрес туралы жоспардың мерзімі биыл бітеді. Бұл құжат 2023 жылы әзірленген. Мұндай жоспар елімізге қажет екені анық. Өйткені осы қауіпті көрсетуге қарсы күрес – өте маңызды мәселенің бірі. Сондықтан жаңа құжатты дайындауға қазірден бастап кірісу керек.

Был балалардың зорлық-зомбылықтан қорғау, өзіне-өзі қол салудың алдын алу туралы жоспардың мерзімі де аяқталады. Біз әйелдер мен балалардың құқығын қорғау үшін нақты шаралар қабылдадық.

Жалғасы 2-3 бетте

Ұлттық бірегейлікті сақтап, мәдениетті дамытуда салт-дәстүр құндылығының маңызы зор. Рухани құндылығымызға айналған салт-дәстүр мен әдет-ғұрыптың ұрпақтан-ұрпаққа аманаттай жалғасын табуы – ұлт дамуының басты көпірі. Аудан әкімінің орынбасары Ғани Сүлейменовтің қатысуымен «Наурызнама» онкүндігіне сәйкес 14 наурыз Аман күніне орай «Руханият» орталығында «Жаңа өмір, жаңа жыл, жаңа күнмен қауышу» атты мерекелік іс-шара өтті.

Береке мен ынтымақтың бастауы

Аман күні қазағым көресі, Көрісу, бұл көнеңді желісі еді. «Жасың құтты болсын!» деп жамырасып, Ақ ниетпен адал қол бересі. Көресі – «Көңілдер жібісін» деп, Көресі – «Тасысын ырысын!» деп, Көресі – «Кек мұзда жылысын!» деп, Көресі – «Оң болсын, Ұлысын» деп.

Қазақ халқы үшін көктем мезгілі жаңа өмірдің бастауы іспетті. Көктемнің алғашқы күнінде алғыс айтсақ, орта шенінде көрісу күнін қарсы аламыз. «Көрісу» немесе «Аман» мерекесі жайында толығырақ тарқата кетейік.

Әсіресе еліміздің батыс өңірінде сақталып қалған бұл дәстүрдің тарихы бірнеше ғасырдан бастау алады. Сол уақыттан бері наурыз айының 14-і «Көрісу күні» болып белгіленген. Тарихшылар бұл күннің шығу тарихын былай түсіндіреді.

Төрт түлік малының жайын жасаймын деп ұланғайыр даланың әр пұшағын ұстап отырған көшпенді халық қаһарлы боранда бірінші үйіне бірі бара алмай, тек қар еріп, күн ұзарып, көктем шыққанда ғана көрісең, содан бері кезайым қуанышынан дәстүрге айналып кеткен деседі. Сондай-ақ «Аман» күнінің дәл 14 наурызда атап өтуі себебін де Шығыс елдерінің күнтізбесінде наурыздың басталуы аман айының 1-ші жұлдызы болып есептелетінін, ал аман – Тоқты құлжұдызының ескі парсыша атауы екенін, Тоқты жұлдызы күн мен түн теңелгенде туатынын, яғни осы күні аман кіріп және бұл мереке наурыз айының соңына дейін жалғастырынын айтады.

Бұл күні ағайын-туыс, көрші-көлем, бір-бірінші үйіне кіріп сәлем беріп, құшақтасып көрісіп, мөре-сәре болып жатады. Бұл – қазақ халқының ежелден бөге жатқан мерекелерінің бірі.

Аман мейрамы – ғасырлар бөге өңесі биік елдіктің, байламы сөгілмес бірліктің, ырыс пен ынтымақтың мерекесі. Бірліктің белгісіне, татулықтың таңбасына айналған қастерлі мерекеді көң құшақ айқара ашылып, төс қағысып, алыс-жақын көңің өкпе-наз көшіріледі. Сондай-ақ бұл күні бірлік күшейіп береке молады.

Бүгінде тарихтан сыр тарқатқан халқымыздың көне-дәстүрлерін, ғибратты тұрмыс-тіршілігін айшықтайтын аман күнін тойлау тамырын тереңге жайып, оң үрдіске айналды. Аман мерекесі – өткенді саралап, болашағымызды болжайтын таразы. Тұрмыс-тіршілігін табиғатпен байланыстырған халқымыз наурызды жақсылықтың бастауы деп білген. Қазақтың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпы, ұлттық құндылықтарымыз ұлықталатын бұл мейрамды жыл сайын асыға күтетініміз рас. Себебі бір-бірімізге ақ тілек тілеп, «ұлыс оң болсын, ақ мол болсын, қайда барсаң жол болсын» деп көлер күннен ырыс пен молшылық, береке-бірлік, татулық пен шыншай мейірімділіктің ыстық шқылдасын атқаратын да осы – «Наурыз» мейрамы. Бұл күні халқымыз бар жақсысын мығына іліп, дәмдісін дастарханға қойып, өнерін орта салған. Наурыз айының 14-і күні жалағаштықтар ерекше мән-мағынаға ие «Аман» күнін қарсы алады. «Руханият» орталығын дүбірлі думанға бөлеген аудан халқы ұлттың тағамдардан оның ішінде наурыз көжеден аман татып, алдын-алағандары мен қолөнер шеберлерінің туындыларына арналған көрменен танысып, алтыбақан тәуіп, спорттық сайыстарды тамашалады.

Мереке қарсаңында наурыз көжеңі дайындағандардың бірі – Айтқұл Жүнісова. Ұлттық тағамның бұржыраған иісі мені еріксіз қазаан-ошақтың басына алтып келді. Барсақ, Айтқұл апай жаныңдағы жастарға ұлттық тағамның ерекшелігі мен құндылығын айта отырып, әзірлеп жатыр екен. Мен де қыз баласы болған соң үйден жасап көрмек ниетте тағамды дәмді етіп дайындау жолын сұрап өкпелік.

Наурыз көжеңі жас күнінен бері дайындаймын. Әр мейрам сайын отбасымызда ұлттық тағамды міндетті түрде пісіріп, қыздарым мен келіңдерім үйіретемін. Негерлерім жыл сайын мейрамды «жемінің наурыз көжесін шемің» деп асыға күтеді. Жалпы наурыз көже пісірудің ең қиындағы жоқ. Сүрленген ет пен қазы, арпа, тары, күрші, айран құю арқылы дәмді етіп пісіруге болады. Әркім қолыңдағы барымен пісіре берсін. Бүгін жаныңдағы қыз-келіңшектермен қолда бармен дайындап жатырмын. Мына жетім дан міндетті түрде қосылу керек деген қағида жоқ, – дейді ол.

Ұлттық тағамның жасалу жолына қарап көзім тойды. Айтқұл апай да аузым берік екенін айтпаса да көзімнен үгіп, «үйіне барғанда ішіп, дәмін көр» деп бір тостаған наурыз көжеңі қолыма ұстап салды. Осылайша салт-дәстүр жаңғырған күні мерекелік көңіл-күйде жүрген жерлестерге наурыз көжеден үлестірілді. Мұнан кейін ұлттық спорт ұлықталды. Аудан тұрғындары асық ату, арқан тартыс, қолкүрес сынды сайыстар бойынша сыңға түсті.

«Наурыз келді дегенше, ырыс келді десенші» демекші, ырыс-құтымен көлген Наурыз мейрамы биыл он күн тойланады. Іс-шара барысында ұлттық құндылығымыз насихатталып, салт-дәстүріміз жаңғырмақ, 15-ші наурыз – қайырымдылық күні. 16-шы наурыз – мәдениет және ұлттық салт-дәстүрлер күні. Бұл – ұлттық құндылықтарымызды ұлықтайтын, салт-дәстүрімізді дәріптейтін, қазақы болмысымызды айшықтайтын ерекше күн. 17-ші наурыз – шаңырақ күні. Бұл күнде «Алтын шаңырақ», «Күміс кереге» иелері марапатталып, жас отбасылардың неке қию рәсімдерін өткізу арқылы оларға «наурыз бата» беріледі. Ал 18-ші наурыз ұлттық ким күні деп аталды. 19-шы наурыз – жаңару күні. Табиғаттың жаңарып, тіршілік қайта жанданатын көктем мезгілімен қатар келген бұл күні өңірлерде ағаш егу жұмыстары жүргізіледі. 20-шы наурыз ұлттық спорт күні қарсаңында бөге, көкпар, аударыспақ, жамбы ату, теңге ілу, асық ату, тоғызқұмалақ сынды спорт түрлері бойынша жарыстар мен турнирлер ұйымдастырылады. 21-ші наурыз ынтымақ күні болып жарияланды. Қазақ – ежелден береке-бірлігін бекемдеп, ынтымағы мен татулығын ту еткен дана халық. Сондықтан бұл күні де халқымыз үшін айрықша мәнге ие. 22-ші наурыз – жыл басы. Ал 23-ші наурыз – тазару күні.

Шара соңында аудан тұрғындары халқымызға игілік, өлімізге молшылық, әр шаңыраққа береке тілеп тарқасты.

Ақтоы ЕРЖАНҚЫЗЫ

Заң мен тәртіп —

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың

Өткен жылы барлық аймақта балаларды Психологиялық қолдау орталықтары ашылды. Заңдарға маңызды өзгерістер енгізілді. Тұрмыстық зорлық-зомбылықпен күресу қатысты заң қабылданды. Бірақ кейбір шалғай аудандарда әлі күнге дейін мұндай келенсіз оқиғалар тыйылмай тұр. Жат діни ағымының жетегінде жүрген адамдар жағдайды тіпті ұшықтыруда. Жергілікті билік өкілдері мен қоғам белсенділері тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын-алу жұмысынан шет қалып отыр. Оның үстіне, осы бағыттағы жұмыстар қазір әртүрлі құжатпен реттеледі. Шағыраңқы болып тұр. Соның бәрін бір жерге жинақтаған дұрыс деп ойлаймын. Осыған орай, «Қазақстан балалары» атты біртұтас бағдарлама қабылдаған жөн.

Озық ойлы ұрпақ өсіру үшін білім мен тәрбие әрдайым қатар жүруі керек. Бұл өте маңызды құжат болмақ. Оны дайындау үшін Үкімет, Парламент депутаттары, оңтүстік Динара Зекеева, қоғам қайраткерлері өз үлесін қосады деп ойлаймын. Ашығын айтсақ, бала оқыту ісінде бұған дейін білімге көбірек назар аударылды. Ал ұрпақ тәрбиесіне қатысты жүйелі ұстаным болған жоқ. Бұл салаға тиісті деңгейде көңіл бөлінбей келді. «Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың қас жауы». Сондықтан біліммен қатар тәрбиеге айрықша назар аудару өте маңызды. Былтыр мектептерде «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы қолға алынды. Бағдарламаны қабылдау — істің басы ғана. Енді жаңа құжатты еліміздегі барлық мемлекеттік білім ошағына енгізу керек. Оны алдағы уақытта жеке-меншік мектептер де басшылыққа алуға тиіс. Себебі тәрбие жұмысы балаларды түгел қамтуы керек. Сонда ғана бұл бастама жалпыұлттық ауқымға ие болады. Жобаның түпкі мақсаты — отаншыл білімді, жасампаз ұрпақ тәрбиелеу. Мұның бәрі — адал азаматқа тән қасиеттер. Құрылтай мүшелері алдағы уақытта осы бағдарламаны «Адал азамат» деп атауды ұсынып отыр. Мен бұл ұсыныспен толық келісемін.

Құрылтай мүшелері Зүлфия Байсақова мен Бану Нұрғазыева мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың критерийлерін қайта қарау және үкіметтік емес ұйымдар туралы заңнаманы жетілдіру қажеттігін айтты. Азаматтық сектор реформаларды жүргізу және қоғамды дамыту ісінде маңызды рөл атқарады.

Мемлекет пен үкіметтік емес ұйымдардың серіктестігі өзекті мәселелерді шешуге, жасампаз құндылықтарды дәрінде, жасампаз құндылықтарды дәріптеуге және ұлттың жаңа сапасын қалыптастыруға ықпал етеді. Сондықтан мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың тиімділігін арттыру үшін қазіргі заманғы талаптарына сай келетін жеке заң керек. Әрине, заң жобасы терең және жан-жақты сараптамадан өтуге тиіс. Құзырлы органдар сарапшылар мен қоғамдық ұйымдарды тарта отырып, бұл мәселені айналысу керек.

Біз соңғы жылдары мемлекеттік награданы мәселесін қайта қарап, бір жүйеге түсірдік. Енді ведомстволық марапаттарды ретке келтіру қажет. Мемлекеттік органдар бұл жұмысты назардан тыс қалдырды. Нақты ереже жоқ, бәрін ортақ мәліметтер қоры да жоқ. Соның кесірінен кейбір марапаттар орынсыз таратылып жатыр. Тіпті, бір мемлекеттік органның төселісін бір адам бірнеше рет алған жайттар да кездеседі. Мемлекеттік марапат — нағыз білікті мамандарға ғана берілетін, сол арқылы кәсіби мәртебені көтеретін маңызды награда. Бұған бей-жай қарауға болмайды. Сондықтан мемлекеттік марапаттардың бірыңғай стандартын және тізімін жасау қажет. Әрине, өз көмегіміз өз ерекшелігін ескерген жөн. Бірақ бәрін ортақ ұстаным болуы керек. Құзырлы органдарға осы шаруаны қолға алуды тапсырамын.

Менің бастамамен ономастика саласын ретке келтіру үшін ауқымды жұмыс басталды. Көшелер мен елді мекендерге атау беру немесе атауларды өзгерту мәселесіне келгенде жергілікті атқарушы органдар көп қателік жіберген, бұл ретте тіпті, жергілікті пен тамыр-танымалдық жол берілген. Сондықтан бұл істі орталықтандыру туралы шешім қабылданды. Депутаттар бұл ұсынысқа қолдау білдірді. Соның нәтижесінде бізде ономастика саласындағы жұмыстың бірыңғай әрі нақты регламенті бар. Алайда тиісті рәсімдерді өзгертіп қана қоймай, сонымен бірге, бұл жұмыспен тиянақты айналысу керек.

Тарихи әділдік қағидатын қатаң ұстану қажет. Біздің көрнекті тарихи тұлғаларымыз ұлықтауға өбден лайық. Сөз жоқ, Олардың есімін ел жадында сақтау — перзенттік парызымыз әрі жалпыұлттық болмысымызға тән қасиет. Бірақ ономастиканы «тарихи еңбегі» ешқандай архив құжаттарымен расталмаған тұлғаларды ұлықтау құралы етуге болмайды. Тәуелсіз Қазақстанда жоғары қызмет атқарған азаматтардың өзі көне дәуірдің қайраткерлерін, соның ішінде ашаршылықты ұйымдастыруға қатысу бар адамдарды әсіре мадақтаумен айналысып жүр. Бұл — екіншісі әрі түсініксіз нәрсе. Жалпы, бұл жұмысты ретке келтіру керек. Ел тарихында айрықша рөл атқарған әйгілі бабаларымыздың есімін көптеген елді мекендер мен көшелерге берілген. Енді осымен тоқтайық. Өткен заман қайраткерлерінің атын ел жадында сақтау мәселесіне мейлінше салмақты көзқараспен қараған жөн. Қалалар мен көшелердің атауынан халқымыздың төл тарихы көрініс табуы қажет.

Біз әдемі жер-су атауларын және халық ішінде кең таралған дәстүрлі атауларды толық пайдаланбай жүрміз. Бірақ ауыл-аймақтардың тарихи тұрғыдан ескірген атауларын өзгерту мәселесіне мұқият қараған жөн. Бұл жерде ешқандай науқаншылық бол-

мауы керек. Халық арасында жан-жақты түсіндіру жұмысын жүргізіп, тұрғындардың пікірін ескеру маңызды. Қазір елді мекендердің аумағы ұлғайып жатыр, қалаларда жаңа аудандар бой көтеруде. Осыған байланысты атауы қайталанатын немесе мүлдем атауы жоқ мыңдаған көше пайда болды. Бұл жағдай өрт сөндірушілерге, тәртіп сақшыларына, жедел жәрдем мен басқа да құрылымдарға қиындық туғызады. Ең алдымен осындай көшелердің атауын ретке келтіру қажет.

Жекеменшік нысандарға атау бергенде де жүргенсіздік болмауы керек. Кейде қала көшелерінде айтуға ыңғайсыз атауы бар тақтайшалар ілүлі тұрады. Креатив деген әрине, жақсы, бірақ қоғамдық тәртіп және әдеп нормаларын сақтау керек. Сондықтан кәсіпкерлердің де ономастика мәселесіне жауапкершілікпен қарағаны жөн.

Қазір депутаттар ономастика комиссиясының келісімімен ғана жеке нысанды адам атымен атауға рұқсат беретін түзетулерді қарап жатыр. Бұл — дұрыс шешім. Ономастика саласын мемлекеттік және мекемелік марапаттар жүйесін жетілдіру, жасампаздық құндылықтарын дәріптеу, әлеуметтік кеселдерді жою, азаматтық қоғамды дамыту — мұның бәрі ауқымды идеологиялық жұмыстың ажырамас бөлігі. Сондықтан ішкі саясаттағы шаруаның бәрін жүйелейтін біртұтас тұжырымдамалық құжат керек деген пікірмен келісемін.

Ұлттық құрылтай мүшелері — Еділ Жаңбыршин, Айдос Сарым, Никита Шаталов, Гүлмира Илеуова, Андрей Чеботарев, Данияр Әшімбаев, Марат Шибұтов және басқа да азаматтар осындай ұсыныс айтты. Олар өз бастамасын іске асырып, ішкі саясат тұжырымдамасының жобасында өзгертті. Мемлекеттік органдар бұл жобаны жан-жақты зерделеу, барлық мәселені орындауға қажет. Құжатта құзырлы органдар мен мүдделі тараптардың қызметі бір арнаға тоғысуы керек. Онда мемлекеттік идеология жұмысының мақсат-міндеттері мен бағыт-бағыттары нақты белгіленуі тиіс. Тұжырымдамада халқымыздың бірегей болмысын, өмір салтын сапалық тәсілдерін қалыптастыруға қажетті құндылықтар мен негізгі нышандар айқын көрсетілуі керек. Бұл ең алдымен осы құндылықтар мен нышандарды қоғамда орнықтыру, оларды кеңінен дәріптеу және қорғау үшін қажет.

Келесі мәселе. Ұлттық бірегейлігімізді нығайту жолында мәдениет саласы айрықша рөл атқарады. Әсіресе, төл мәдениетіміздегі Эз-Наурыз мейрамының орны бөлек. Наурыз мерекесі туралы жаңа тұжырымдама әзірленді. Еліміз Ұлыстың ұлы күнін 14 наурызда, яғни Аман күнінен бастап, он күн бойы атап өтетін болды. Әр күнге нақты атау берілді. Жұртшылық бұл бастаманы жақсы қабылдады. Әсіресе, Наурызнамадағы «Ұлттық киім күні» қоғамның зор қолдауына ие болды.

Ұлттық киімдерге деген қызығушылық арта түсті. Мектептерде, түрлі мекемелерде, сондай-ақ, ірі компанияларда ұлттық киімге мән беріле бастады. Суранысқа сай тігін шехтары ашылып, жаңа брендтер, дүкендер пайда болды. Осылайша, ұлттық киім көп біртіндеп қалыптасуына көрініске айналып келеді. Бұл — өте жақсы үрдіс. Бер-жүзді тұмшалытын қара киімінен егер өзіміздің ұлттық киімдеріміз елдеқайда артық, Әсіресе, әйелдердің дәстүрлі киімі өте гажал көрінеді. Себебі ұлттық киім, бұл — біздің бірегей ұлттық болмысымыздың маңызды көрінісі. Оны жан-жақты дәріптеуіміз керек.

Тәуелсіздік жылдарында мәдениет саласында көп жұмыс атқарылды. Классикалық және заманауи музыкаға арналған сәулетті ғимараттар салынды. Көптеген театр ашылды. Қазақстанда театр өнеріне қызығушылық артып келеді. Зал көрменге толы, қоюшылардың премьерасына билеттер өкі-үш апта бұрын сатылып кетеді. Сана өнеріне құштар жандардың арасында жастардың көп болуы көңілге ерекше қуаныш ұялатады. Қазір Қазақстанда 46 аймақтық театр бар. Алайда, оның көпшілігін жай-күйіміз емес. Мысалы, Семейде бір ғимаратта үш бірдей театр сығылып отыр. Әсіресе, аймақтарда театрларды салуға және дамытуға баса назар аудару керек. Халқымыздың мәдени арлуандығын сақтауға мүмкіндік беретін орыс және басқа да ұлттық театрларды қолдау маңызды. Елімізде өнердің бұл түрі де табыс өкелетінін дәлелдеп жүрген жеке театрлар аз емес. Сондықтан бизнес өкілдерін аймақтағы театрларға белсене қолдау көрсетуге шақырамын.

Быыл ұлы Абай Құнанбайұлының туғанына 180 жыл толады. Мен осыдан бес жыл бұрын ұлы ойшылдың туғанына 175 жыл толуына орай Семейде абайтанушы ғалымдармен кездестім, сол кезде Абай институтын құру туралы ұсыныс айттым. Бүгінде бұл бастама цифрлық платформа форматында іске асырылды, яғни біздің диаспоралар мен басқа да шетелдіктерге қазақ тілін үйрету қурамы ретінде жұмыс істей тұр. Енді осы жобаны толыққанды мәдени-ағарту мекемелеріне айналыру қажет. Бұл құрылым Қонфуций, Гете, Сервантес институттары сияқты жұмыс істейтін мекемелер болуы керек.

Абай институты негізгі серіктес елдердің бәрінде төл мәдениетімізді насихаттайтын орталық болуға тиіс. Бірқатар елде, мысалы, Қытай, Түркия, Моңғолия және басқа да мемлекеттерде осындай орталықтар ашыла-тыны болды. Сыртқы істер министрлігі мен «Отандастар» қорына Мәдениет және ақпарат министрлігімен бірлесіп, шетелде осындай орталықтар ашу мәселесі бойынша тиісті жұмысты жалғастыруды тапсырамын.

Тағы бір мәселе. Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамы белсене айналысуда. Бұл — қуантарлық жайт. Осы ұйымның бастамаларын біз тұтас қоғам болып әрі қарай қолдауымыз керек.

Мәдениет дегеніміз — жай ғана ғимараттар мен мекемелер емес. Бұл — ұлттық сана-сезімді жаһандық ауқымда нығайта түсетін мықты тұғыр. Біз ЮНЕСКО-мен ынтымақтастық аясында Қазақстанның материалдық және материалдық емес мұраларын халықаралық тізімдерге енгізуге айрықша мән беріп жатырмыз. Үкімет түрлі ұлттың барша адамзатқа ортақ білім қазынасына қосқан зияткерлік үлесін көрсететін «Әлем жазды» тізіміне деректі мұраларымызды енгізу жұмысын жандандыру қажет.

Жаңа заманда біздің алдымызда жаңа міндеттер тұр. Көптеген ел өзін-өзі салт-дәстүрі мен қазіргі инновацияларды өзара үйлестіру арқылы дамудың даңғыл жолына түскенін тарихтан көріп-біліп отырмыз. Сол секілді біз де төл мәдениетімізді қазіргі өлемдегі шыншай жағдайға бейімдейміз қажет.

Бүгінгі таңда мәдениет және идеология саласы жандандыру интеллектінің ықпалымен түбегейлі өзгере бастады. Бірақ оған толық үміт артпау болмайды. Адам факторы әлі де маңыздылығын жоғалтқан жоқ. Танымал сервистерге қазіргі заманғы Қазақстан туралы сурет немесе видео әзірлеуге сұраныс берсе, көбінесе шындыққа жанаспайтын өнім ұсынады. Әзірге интернет-кеңістігінде Қазақстан туралы әлемнің кең таралған тілдеріндегі, әсіресе, ағылшын тіліндегі ақпараттар көп емес.

Үкімет қолда бар орасан зор деректерді, соның ішінде мұрағаттар мен анықтамалық мәліметтерді, ғылыми зерттеулерді, иллюстрациялар мен фотосуреттерді, музыкалық шығармаларды және өнер туындыларын цифрлық форматқа көшіру жұмысын бастап кетті. Ұлттық цифрлық мұрағат құрып, оны еліміздегі және шетелдердегі нейрожүйеге жасаушылардың еркін пайдалануына мүмкіндік беру керек.

Соңғы жылдары біз ұлттық бірегейлігіміздің маңызды факторы — тарих ғылымының дамуына ерекше көңіл бөліп жатырмыз. Бүгінгі Құрылтай тағы бір тарихи белеске тұспа-тұс келді. Биыл ел астанасын Қызылордаға көшіру туралы тарихи шешімнің қабылданғанын жүз жыл толып отыр. Халқымыздың «қазақ» деген байырғы атауы да бір ғасыр бұрын қайтарылды.

Біздің мемлекетіміз мыңжылдықтардан бастау алады, оның тамыры тереңде жатқаны даусыз. Бірақ осыдан бір ғасыр бұрын ұлтымыздың өз атауының оралуы тарихи әділдік орнату жолындағы маңызды қадам болғанын ашық айтуымыз керек. Бұл істе сол кездегі Үкімет басшысы Сәкен Сейфуллин айрықша рөл атқарды. Ол «Қазақты қазақ дейік, қатені түзетейік» деген мақала жазып, арнайы идеологиялық науқанды бастап берді. Мұндай маңызды оқиғалар ел жадында сақталуға тиіс. Осы ретте Құрылтайдың келесі отырысын Сыр бойында, кезінде Қазақ елінің астанасы болған Қызылорда қаласында өткізуді ұсынамын.

Осы жиында мен көрнекті қалагер Төлен Әбдіктің жыл басында «Егемен Қазақстан» газетіне берген сұхбатын атап өткім келеді. Жазушы «Атаның баласы болма, адамның баласы бол деп, орынды пікірін айтты. Осы ретте қосымша айтарым: Өз ұлтыңды өзгергенді біл қою түптің түбінде жарға жығайды. Қазақ халқы өзгелерден кем емес, бұл — ақиқат, бірақ артық та емес деп айтуымыз керек.

Қазақ халқын данышпан деп айтсақ, қателеспейміз. Дегенмен дүние жүзінде данышпан халықтар аз емес. Бұл да — ақиқат. Мұндай пікір кейбір адамға ұнамауы мүмкін. Алайда, көпшіліктің көңілінен шығамын деп, тура сөзден жаңылуға болмайды. Шын мәнінде, әр ел басқа жұрттан даму деңгейіне қарай өзбек, Жалпы, біз төл тарихымызға көзжігің кен, тамыры терең өркениеттік көзқараспен қарауымыз керек. Бұл — өте маңызды. Сонда ғана халқымыздың өткеніне, бүгінгі мен болашағына мүлде жаңа көзқарас пайда болады.

Қазір отандық тарих ғылымының және біздің зияткерлеріміздің алдында төл тарихымыз туралы түсінікті жа-

һандық өркеніет парадигмасы тұрғысында кеңейту міндеті тұр. Ашығын айтсақ, көптеген ғалымдар мен қоғам белсенділері әлі күнге дейін Қазақстанның жылнамасына ұлттық жадына жара салған тарихи оқиғалар турғысында қарайды. Бұл жағдай төл тарихымызға көзқарас ауқымды тартылады. Біз барынша кең әрі терең ойлауымыз қажет. Осы сәтті пайдалана отырып, кеңестік кезеңге қатысты біржақты талдаулар мен пайымдаулардан сақтандырып келеді. Менің пікірімше, біз үшін бұл ортақ тарихтың құнғартуы тустары болды, бірақ жарқын тұстары да бар. Мұны дұрыс түсіну керек. Әйтпесе, біз әлеуметтік-саяси даму жолында салдары ауыр соғатын асудың құрсауында қалуымыз ықтимал. Аз зерттелген немесе мүлде зерттелмеген тақырыптарды ғана зерделеу жеткіліксіз.

Біз Қазақстандағы өлем өркениетінің дербес бөлігі ретінде тануымызды керек. Қазақ халқының әмбебап әрі бірегей өмірлік тәжірибесін толық ашып көрсету маңызды. Бұл қазіргі Қазақстанның миссиясын терең түсінуге септігін тигізеді. Көшпенділер өркениетінің бесігі болуы дегеніміз — өз елінің өткенін есте сақтау ғана емес. Сонымен бірге, бұл — түрлі халықтар мен мәдениеттерді, дәуірлер мен кеңістіктерді ортақ игілік үшін жұмылдыру деген сөз. Тарихымыздың әр бөлісі бізге белінуді өнеме, бірігуді, қиратуды емес, жасампаз болуды үйретіп келеді. Сондықтан Қазақстан Ұлы дала жүрегі ретінде бүгін де өзінің тарихи миссиясын жалғастыра беругі керек.

Көне заманнан келе жатқан көшпенділер дәстүрі елді арқа тартатын емес, болашаққа бастайтын мықты куат көзі болуға тиіс. Дәл тұрғанмен, тарихты аңызға айналдырып, ескі заманның шырмауында қалып қоюға да болмайды. Тарихи-мәдени мұрамызды XXI ғасырға сай жаңғыртып, жүйелі түрде дәріптеуіміз қажет. Ғылыми зерттеулер жүргізу, тарихи ескерткіштерді қалпына келтіру, археологиялық қазба жұмыстарын жандандыру, музей ісін дамыту, шетел мұрағаттарын зерделеу, салт-дәстүрімізді жаңғырту — осы жұмыстың бәрін біз жоспарға келтіру керек.

Құрметті хынына қатысушылар! Біз Ұлттық құрылтайдың отырыстарында үнемі әлеуметтік және мәдени-гуманитарлық мәселелерге қатысты маңызды шешімдер қабылдап қана қоймай, ел дамуының басқа да бағыттары бойынша басты басымдықтарды айқындаймыз. Аймақтардағы экономиканы өркендетуіне септігін беретін жаңа мүмкіндіктерге жол ашу және өңірлердің даму деңгейіндегі теңсіздікті жою — қазір мемлекет алдында тұрған негізгі міндеттің бірі.

Быыл экономиканың нақты секторына жұмсалатын қаржы көлемін екі есеге жуық көбейтіп, 8 триллион теңгеге дейін жеткізу жоспарланатын отыр. Алдағы жылдары Үкімет нақты секторға бөлінетін қаржы көлемін 10 триллион теңгеге дейін жеткізуге тиіс. Бұл жерде бизнесті қолдаудың елімізде бұрын-соңды болмаған ауқымды шаралары туралы айтылып отыр. Сондықтан биліктің, Үкіметтің бизнеске қысым көрсетіп жатқаны жөніндегі өңгімелер мүлде негізсіз. Бизнес әрдайым Үкімет назарында болған, алдағы уақытта да түсінілмейді.

Қазір бүкіл елімізде ірі инфрақұрылымдық жобалар жүзеге асырылып жатыр. Атап айтқанда, 2025-2026 жылдардың өзінде Қашаған кенішінде газ өндіру зауытын сонымен бірге, «Талдықорған — Ушарал» магистральді газ құбыры мен «Бейнеу-Бозой-Шымкент» газ құбырының екінші желісін іске қосу көзделген. Үкімет Қызылорда және Түркістан облыстарында бұл құрылысына негізделген электр стансасы салуды жоспарлап отыр. Алматыдағы ЖЭО-2 және ЖЭО-3 жаңғыртылатын болады. «Кендірлі» демалыс аймағында су тұщытатын зауыт жұмыс істей бастайды. Каспийден Жаңаөзен қаласы тұрғындарын ауызсумен тұрақты қамтамасыз етеді. Қарағандыда және Екібастұзда бо-

лат қорытатын зауыттар, Жамбыл облысында минералды тыңайтқыш өндіретін химия кешені пайдалануға беріледі. Алматы қаласында және Қостанай облысында автокөлік зауыттары ашылды. «Достық-Мойынты» темір жол учаскісінің және Алматы бекетінің айналыс өтетін темір жол желісінің құрылысы аяқталды. «Қызылжар — Мойынты» бағытында жаңа жоба басталады. Ақтауда Каспий теңізінің жағалауындағы контейнер хабы салынып бітеді. «Қорғас — Шығыс қақпа» ЕАЭА аумағында халықаралық әуежай жұмыс істей бастайды. Зайсаң, Катонқарағай мен Кендірлі демалыс аймақтарында да әуежай ашылды. Каспий теңізінің ұлтанымен талшықты-оптикалық байланыс желісі тартылады, бұл қадам Еуропа мен Азия арасында цифрлық дәліз жасауға мүмкіндік береді.

Еліміздің автокөлік жолдары желісін дамыту жұмысының мән-маңызы өте зор. Осы тұста тағы бір маңызды инфрақұрылымдық жоба қолға алынатыны туралы жиында айтылды. Мән Үкіметке Астанадан Арқалық, Торғай және Ырғыз арқылы Транскаспий халықаралық көлік дәлізіне тура шығатын автокөлік жолының құрылысын бастауды тапсырдым. Жаңа күре жол орталық және батыс аймақтардың арасын 560 шақырымға қысқартады. Бұл — тұтас Торғай өңірінің дамуына тың серпін беретін ауқымды жоба. Бұдан бөлек, Арқалықтағы әуежайы қалпына келтіріп, жаңа әуежай қозғалтқыш жөн бұл жоба ішкі көлік қатынастарын едәуір жақсартады. Сондай-ақ орталық аймақтағы ауыл шаруашылығы жерлерін игеруге және мал шаруашылығын дамытуға тың серпін береді.

Елімізде машина жасау, металлургия, мұнай-химия, агроөнеркәсіп және көлік-логистика салаларында мұндай жобалар аз емес. Алдағы төрт жыл ішінде елімізде жыл сайын 200-ге жуық инвестициялық жоба іске қосылып отырады. Осы арқылы біз мемлекеттің жаңа индустриялық қалыбын жасап, көлік-транзит әлеуетін нығайта түсеміз. Біздің мемлекетімізге ірі инфрақұрылымдық жобалар өте қажет. Ауқымды жобалар аймақтардың экономикалық мүмкіндігін арттырады. Мыңдаған жаңа жұмыс орнын ашып, азаматтардың әл-ауқатын жақсартуға ықпал етеді. Жалпы айтқанда, ірі жобаларды жүзеге асыру — еліміздің осы аймақтағы көшбасшылық рөлін арттыратын бірден-бір жол.

Біз 2022 жылы жанадан үш облыс құрып, осы аймақтардың дамуына қазіргі серпін бердік. Бұл ақыры дұрыс шешім болды. Әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер едәуір артты, инвестиция келе бастады. Соның арқасында жергілікті тұрғындардың тұрмыс сапасы да жақсарса түсті. Дегенмен Үкімет жаңа облыстардың ауқалын бақылауда ұстауға тиіс. Оларға көмектесу қажет. Менің тапсырмаммен Абай және Шығыс Қазақстан облыстарында шекара маңындағы бірнеше аудан қалпына келтірілді. Мұны жұрт өте жақсы қабылдады. Жаңа аудандарда тіршілік жанданды, инфрақұрылым жақсара бастады.

Ауылды дамыту тұжырымдамасында шекаралық аумақтарға қатысты жұмыстың негізгі бағдары айқындалған. Шеткері жатқан елді-мекендердің ауылы ел іргесінің бекем болуына тікелей әсер етеді. Бұл — стратегиялық маңызы бар мәселе. Сондықтан осы бағыттағы жұмысты белсенді түрде жалғастыру керек.

«Атапай» партиясы шекара маңындағы аудандарды дамытуға қатысты жаңа заң қабылдауды ұсынып отыр. Үкіметке депутаттармен бірге бұл бастаманы жан-жақты қарастыруды тапсырамын. Әдетте шекара маңындағы аудандар арқылы маңызды көлік-логистика дәліздері өтеді. Быыл автокөліктерге арналған 9 кеден бекетін жаңғырту жұмыстарын аяқтау керек. Соның нәтижесінде, мұндай бекеттердің өткізу мүмкіндігі 6 есе артады. Бұл жоба еліміздің транзиттік әлеуетін нығайтуға едәуір үлес қосады.

Аймақтардың дамуындағы алшақтықты жою үшін нақты стандарттарға

сүйене отырып инфрақұрылым, әлеуметтік қамсыздандыру, экологиялық көрсеткіштер және басқа да маңызды өлшемдер бойынша артта қалған өңірлерді анықтау қажет. Орталықтың күш-жігерін осындай алшақтықты жоюға жұмылдыру керек. Сол үшін қазір өңірлерді дамыту тұжырымдамасы әзірленіп жатыр. Құжатта аймақтар арасындағы теңсіздікті жоюға және мекемелер арасындағы өзара іс-қимылды жақсартуға бағытталған тың тәсілдер қарастырылды.

Өңірлердің іс-қимылы нақты салаға жауапты мемлекеттік органдардың республикалық деңгейде атқарып жатқан жұмыстарына сәйкес жүргізілуі қажет. Іс-шаралар үйлесімді болуға тиіс. Бұл — барлық салаға қатысты мәселе. Мысалы, солтүстікке көктем енді келіп жатыр. Қар еріп, елді мекендерді қарғын су басу қаупі туындайды. Былтырғы тасқыннан орталық та, жергілікті билік те тиісті қорытынды жасады деген тиісті ақпаратты алып жатырмын. Жаз шыққан соң өрт қаупі күшейеді. Табиғат апаттарының алдын алу, сақтану шаралары үнемі назарда болуы керек.

Мен жаппай цифрландыру мен жандандыру интеллектуалды қазына кезінен енгізу мәселесіне үнемі назар аударамын. Қазір қай елдің жаңа технокөпшілікті өз пайдасына жарата алатыны, қай елдің көш соңында қалатыны анықталып жатқан шешуші кезеңге қадам бастық. Экономиканың барлық саласы және өңбек нарығы жанданды интеллектуалды тікелей қатысумен түбегейлі өзгеріп жатыр. Адамзат тіршілігінің мән мен қалыбы басқаша сипат алып барады. Осы орайда, инновациялар экономикасы деген жаңа құбылыс пайда болды. Онда өзгене ойлау қабілеті, шығармашылық тұрғыдағы жаңашылдық және әлеуметтік дағдылар алдыңғы қатарға шығады.

Жасанды интеллектті қолдану бюджет қаражатын пайдалану тиімділігін барынша арттыруға, салық және кеден ісін жүргізудің сапасын жақсартуға, мемлекеттік сатып алу саласын оңтайландыруға, сондай-ақ азаматтар мен мемлекет арасындағы өзара іс-қимыл үрдістерінің бәрін одан әрі жеңілдетуге мүмкіндік береді. Сол себепті цифрландыру және жасанды интеллект мәселелерімен жеке өзін айналысып жатырмын. Шетелдік мамандармен кәсіпкерлермен кездесіп жүрмін. Жүзделердің барлығы ресми жариялана бермейді. Бірақ бұл мәселе менің бақылауымда. Тау арада, мүмкін жыл соңында деген Астанада Smart city жобасы енгізілгенін хабарлаймыз. Бұл істе БАЭ, АҚШ компанияларымен ынтымақтастық орнаттық. Қытайдың құрылымдарымен де тығыз қарым-қатынас жолға қойылған. Дәл осы бағытта Қазақстан нақты прогреске қол жеткізеді деп ойлаймын.

Құзырлы мемлекеттік органдар сарапшылармен және IT-мамандармен қорық-қолтық жұмыс істей отырып, нақты шығындарды азайтуға, барлық саланың ашықтығын қамтамасыз етіп, өнімділігін арттыруға арналған тың тәсілдер іздеп тауып, оны қолданысқа енгізіп отыруға тиіс. Мен бұл мәселені ерекше бақылауда ұстаймын.

Экономиканың барлық саласына цифрлық технологиялардың енгізілуі еліміздің бәсекеге қабілетін арттыратын ең басты фактор болуға тиіс. Бұл жерде цифрлық активтер индустриясы мен блокчейн технологиясын дамыту маңызды рөл атқарады. Цифрлық активтердің заңды айналысын қамтамасыз ету, криптоайырбастау қызметін жүргізу және цифрлық майнингте

БІЗДІҢ МЫЗҒЫМАС ТҮҒЫРЫМЫЗ

төртінші отырысында сөйлеген сөзі

Шын мәнінде, ғылым қалашығы керек. Оларды Алматыда, Курчатовта салу ақылға қонамды. Бірақ Үкімет те, ғалымдар мен салалық министрлік те нәтиже шығару қажет екенін түсінгені жөн. Біз ғалымдарды шетелде тағылымдамадан өткізу тәжірибесін енгіздік. Бірақ ғылымға мүлде қатысы жоқ ғалымдар шетел асты. Мен 78 жасында «Болашақ» бағдарламасымен оқуға барған кісіні білемін. 78 жаста қайдағы «Болашақ»? Көп істің соңы осындай түсініксіз жағдайларға ұласып кетеді.

Келесі мәселе. Туризм аймақтардың дамуына серпін беретін сала болуға тиіс. Жергілікті жердегі республикалық және халықаралық іс-шаралар өңірлердің туристік әлеуетін арттыруға ықпал етеді. Биыл Таразда өтетін «Достастық жәрмеңкесі» осындай жобаның бірі болмақ. Жәрмеңкеге көптеген елдің көпөнершілері мен ауыл шаруашылығы мамандары шақырылды. Бұл іс-шара серіктес елдермен экономикалық байланысымызды одан әрі күшейтеді. Сонымен қатар ең көне сауда және мәдениет орталығының бірі – Тараз қаласының беделін арттыра түседі, облысқа жаңа инвестиция тартуға және туристердің көптеп келуіне септігін тигізеді.

Жалпы, әр аймақта жұртшылық асыға күтетін әрі дестүрге айналған осындай маңызды мәдени-туристік іс-шаралар өтіп тұрады. Оны негізінен демеушілердің қаражаты есебінен ұйымдастырған жөн. Іс-шаралардың жыл бойы жалғасатындай етіп біркелкі болу, бренд ретінде қалыптастырып, жарнамалау қажет. Әрбір оқиға бұқаралық ақпарат құралдары арқылы көрсетіліп, ел ішінде және шетелдерде жұрт назарына ілігуге тиіс. Мұның бәрі адамдардың аймақтарға қызығушылығын арттырып, туризмді дамытуға мүмкіндік береді. Туризм – бизнес пен экономиканың тұтас саласы. Мамандарды даярлау қажет.

Табиғи байлығымен, жан-жануарлар дүниесімен бүкіл әлемге танымал еліміздің биологиялық әралуандылығын қорғау айрықша маңызды міндетке айналды. Кеше жұмыс секциясы кезінде «Ауыл» партиясының өкілдері киіктер туралы мәселе көтергенін білемін. Аймақтардағы шаруалардан да осыған қатысты өтініштер-хаттар келіп жатыр. Рұқсатсыз аң аулағандарға жазаны күшейту үшін менің бастамамен 2019 жылы заңнамалық шаралар қабылданды. Осы және басқа да жан-жақты шаралардың нәтижесінде өзіміздегі киік саны күрт артты. Қазір оларға жойылып кету қаупі төніп тұрған жоқ. Бірақ өнді басқа мәселе тұсындады. Ауыл шаруашылығы зардап шегіп жатыр. Элизостылық ахуалдың да күрделеніп кетуі қауіп бар. Жалпы, экожүйеге түсетін салмақ артты. Үкіметке білікті мамандарды жұмылдыра отырып, осы мәселені жан-жақты зерделеуді және байытты шешім қабылдауды тапсырамын.

Біз Балқаш көлінің айналасында Тұран жолбарысының популяциясын қалпына келтіруге кірістік. Бұл – шаруашылық қызметке байланысты шешуге тура келетін көптеген мәселемен қатар жүретін күрделі міндет. Келесі кезекте ілбістерді сақтап, оның санын көбейтуіміз керек.

Адамзаттың бүлдіргі іс-әрекетінің кесірінен Каспий итбалығы, қызылдіт қоқиқаз және басқа да ерекше жан-жануарлар мен өсімдіктер әлеміне қатер төніп тұр. Ашы да болса шындық осы. Біз табиғаттың осы бір сыйына барынша назар аударып, оны сақтай білуіміз қажет. Сондықтан Халықаралық биологиялық әралуандықты қорғау қорын құру керек деп санаймын.

Мен Мемлекет басшысы ретінде бұл ауқымды жұмыстың маңызы орасан зор екенін көрсету үшін осы қоғамдық ұйымға өзім жетекшілік етуге дайынмын. Бұған қоса, біз тағы бір қазынамыз – тазыны халықаралық тізімге енгізе алғанымызды айта кеткім келеді. Аң аулайтын айрықша қасиеттері бар қазық иттің тұқымын өнді бүкіл әлем біледі. Жақында мен Парижде Елвисей сарайында болдым. Франция Президенті Эммануэль Макронға сыйлаған қос тазыны көрдім. Франциялықтар тазылардың ерекше қабілетіне тәнті.

Сонымен бірге тазалық мәселесін әрдайым назарда болуға тиіс. Былтырдан бері елімізде «Таза Қазақстан» акциясы жүріп жатыр. Бастамаға азаматтар жаппай қолдау білдірді. Ақция жалпыұлттық сипатқа ие болды. Күн жылынып келеді, өнді жұрт сенбілікке шығып, айналасын тазалайды. Бұл – өте дұрыс. Мен бұған деін де айттым, «Таза Қазақстан» – жай науқан емес. Бұл әр адамның және барша халықтың күнделікті дағдысы, өмір салты болуы қажет.

Баршаныңа мәлім, екі жыл бұрын менің тапсырмаммен «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы басталды. Жобаның негізгі мақсаты мектептегі орын тапшылығын жою, сондай-ақ апатты және үш ауысымды мектептер мәселесін шешу болды. Ақмола облысы ұлттық жоба бойынша салынатын барлық мектептің құрылысын бірінші болып аяқтады. Аймақта 12 мыңнан астам оқушыға арналған жаңа білім ошақтары ашылды. Басқа облыстарда құрылыс барысы мез емес. Үкімет пен «Самұрық-Қазына» қоры бұл жұмысты қолға алуы керек. Мен тауу арада тексеремін.

Биыл елімізде 500 мың оқушыға

арналған екі жүзден астам мектеп салынады. Мына жайтты қаперде ұстаған жөн барлық жерде тек «Жайлы мектеп» жобасы аясында мектеп салу міндетті емес. Сапалы салынған қарапайым мектептерге де сұраныс жоғары. Жұырда Талдықорғанға бардым. Ондағы қазақ мектебі қарапайым болса да тартымды. Осындай мектептерді барлық жерде салу керек. Өйткені «Жайлы мектептер» айтарлықтай қымбат, оны әр облысқа сала берудің қажеті де шамалы. Үш жылда 1300, соның ішінде ауылдағы 900 білім ордасын жаңғырту қажет. Жаңа оқу жылына дейін мемлекеттік және жекеменшік мектептің барлығы балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ететін арнайы құралдармен жабдықтауға тиіс.

Бүкіл ел бойынша медицина инфрақұрылымын барынша дамыту жұмыстары жалғасуда. Осы жылдың соңына дейін «Ауылда денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында 188 медицина нысаны салынады. Риддерде көбейдіні аурухананы, Өскеменде гематология орталығын, Ақтауда жедел жәрдем стансысын, Алматыда Жұқпалы аурулар ұлттық ғылыми орталығын, Астанада Ұлттық ғылыми онкология орталығының жаңа ғимаратын пайдалануға беру қажет. 2026 жылы 32 аудандық орталық аурухананы жаңғырту, сондай-ақ Қызылорда және Маңғыстау облыстарындағы ауруханаларды салып отыру керек. Жұмысты аяқтау мерзімін бұзуға болмайды.

Тұрғындарға, әсіресе әлеуметтік жағынан осал топтағы азаматтарға баспананың қолжетімді болуы – тұрмыс сапасының жақсарғанын білдіретін негізгі көрсеткіш. Былтыр мемлекет осы санаттағы адамдар үшін 21 мыңға жуық пәтер сатып алды. Соңғы екі жылда бірқатар қалада (Семей, Тараз, Кентау, Орал) ерекше қажеттілігі бар адамдарға арналған заманауи оңалту орталықтары бой көтерді. 2026 жылдың аяғына дейін Ақтөбеде, Жырауда, Көкшетауда, Шымкентте және Талдықорғанда дәл осындай орталықтар ашу қажет. Бұдан бөлек, әрбір облыс орталығында ерекше қажеттілігі бар, соның ішінде аутизмге шалдыққан балаларды оңалту және дамыту орталықтарын құру керек. Өкінішке қарай, дүние жүзінде осындай диагнозы бар балалардың саны жылдан есіп барады. Мұндай жағдай Қазақстанда да бар. Аталған дертке шалдыққан балалардың ата-аналары Астанаға барып, ел алуға мәжбүр. Үкімет пен өкімдерге осы мәселені шешуге дереу кірісуді тапсырамын. Әр облыс орталығында ерекше қажеттілігі бар, аутизм дертіне шалдыққан балаларға арналған нысандар болуы керек. Демеушілердің және «Қазақстан халқына» қорының көмегімен осы маңызды жұмыста белгілі бір ілгерілеу бар. Үкімет пен өкімдер бұл шаруаны жандандыруы қажет.

Қазақстанда ерекше қажеттілігі бар әрбір баланың толыққанды білім алуға мүмкіндігі болуы керек. Бұл – өте маңызды мәселе. Сондықтан жыл соңына дейін осындай балаларға жан-жақты қолдау көрсету ісін реттейтін жаңа заң әзірлеу керек. Ұлттық құрылтайдың отырыстарын әр облыста өткізудің ұтымды түсі бар. Алқалы жиында аймақтың дамуына қатысты өзекті мәселелер де қаралады.

Менің тапсырмаммен бүгінгі басқосуға Ақмола облысының бір топ азаматы қатысып отыр. Олардың ішінде ардагерлер, зиялы қауым өкілдері, қоғам белсенділері, кәсіпкерлер мен жастар бар. Мен осы аймақтың дамуына айрықша мән беремін. Жалпы, облыстың экономикалық-әлеуметтік жағдайы жақсы. Бұл мәселе бойынша маған өкім Марат Ахметжанов есеп берді. Енді Ақмола облысына да кейбір бастамалар мен жобаларға назар аударғым келеді.

Өздеріңіз білесіздер, мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Бұл – кәсіптік және техникалық білім беру саласын жаңғыртуға және жұмысшы мамандардың қоғамдағы беделін арттыруға арналған маңызды шешім. Жастардың мүмкіндігін арттырып, кәсіби бағыт-бағдар беруге баспа назар аудару қажет. Олардың сұранысына ие жұмысшы мамандықтарды мейгерінеуе жағдай жасау керек. Бұл – өңір басшыларының бәрінің міндеті. Жастардың заман талабына сай білім алуын қамтамасыз ету үшін Үкімет пен облыс өкімдігі Қосшы қаласында халықаралық деңгейдегі колледж ашуы керек. Қаланың Астана іргесінде тұрғаны және тұрғындарының саны тез өсіп келе жатқанын ескерсек, бұл – өте өзекті мәселе.

Қазірдің өзінде алыс-жақын шетелдерге кеңінен танымал Бұрабай жерінің мол мүмкіндіктері бар. Осы қуораттық аймақты дамытудың 2029 жылға дейінгі көшенді жоспары қабылданды. Оны жүзеге асыру үшін шамамен 140 миллиард теңге бөлінеді. Қаржының жартысына жуығы – жеке инвестициялар. Үкімет пен облыс өкімдігі құжатта көрсетілген міндеттерді сапалы орындауға тиіс. Ең алдымен Шүчинск-Бұрабай қуораттық аймағындағы инфрақұрылымды дамыту қажет. Барлық экологиялық талаптар қатаң сақталуға тиіс. Туристерге әлемдік стандарттарға сай қызмет көрсетуіміз керек. Жаңадан салынатын Конгресс-орталық Бұрабайдың бетке ұстар орны болуы қажет. Орталық іске

қосылатын болса, демалыс аймағына жұрттың қызығушылығы да арта түседі. Сондай-ақ туристік маусымнан тыс уақытта адамдар көптеп келе бастайды. Үкімет пен өкімдікке осы мәселені тығызлықты қарастыруды тапсырамын.

Облыстың орасан зор туристік әлеуеті Шүчинск-Бұрабай аумағымен ғана шектелмейді. Демалыс аймағы ретінде мүмкіндігі мол Зеренді, Сандықтау, Ақкөл және басқа да жерлерді жан-жақты дамыту қажет. Аймақтағы көрікті әрі киелі орындардың бәрі өзара кіріктіріліп, үйлестірілген ауқымды туристік кластер қалыптастыру маңызды. Бұл ретте жеке туристік нысандар салу үшін жер телімдерін бөлген кезде заңның сақталуын мұқият қадағалау керек. Облыстағы ерекше табиғи-климаттық жағдай заманауи сауықтыру кешендерін ашуға зор мүмкіндік береді. Спорттық түрлі саласына, әсіресе, қысқы спорттан ұлттық құрамаларды даярлау үшін өңірдегі спорт базаларын дамыта беру керек. Ақмола облысының өкілдері қысқы спорт түрлері бойынша әлемдік және құрлықтық басқалардан ел қоржынына жүлде салуға үнемі мол үлес қосып жүр.

Елімізде футболды дамытуға баспа мән беру керек деп санаймын. Демеушілер қаржысы есебінен облыстық стадиондардың көпшілігін жаңғырту қажет немесе жаңа футбол стадиондарын салуды қолға алған жөн. Бұл мәселені бақылауда ұстаймын. Әрбір облыс, аудан орталығында, кент пен ауылда балаларға арналған футбол алаңы болуға тиіс. Бұл – алдағы екі жылдың міндеті. Оның орындалуын тексереміз. Сонда ғана біз бүкіл әлемге танымал әрі әлеуметтік, бұқаралық спорт саналатын осы ойынды жаңа деңгейге көтере аламыз. Балаларды, жасөспірімдерді футболға қызықтыру арқылы пудомания, нашарқорлық мәселесін біршама шешуге болады. Осы салаға жауапты министрлік, Футбол федерациясы, жергілікті атқарушы органдар, кәсіпкерлер клубтық футболды коммерцияландыруға нақты кірісуі керек. Клубтар облыстық бюджеттерге ғана ара сүйемей, шетелдерге өскілді өздері де табыс табуды үйренуі керек. Сондықтан мен кәсіпкерлерді клубтық футболға бизнес ретінде қарауға шақырамын. Футбол клубтары жекеменшікке өтпей, іс алға баспайды. Бұл – әлемдік тәжірибе. Клубтар жекеменшік болса, шетел спортшыларын шақыру құқығына ие болады.

Спорттың насихаттау, оны әсіресе балалар мен жасөспірімдер арасында дәрліптеу – ұлт саулығының келімі. Соңғы жылдары мемлекет қолдауының нәтижесінде балалар спорты қарқынды дами бастады. Бірақ бұл – жеткіліксіз. Сондай-ақ бизнес өкілдері өскелең ұрпақты дене шынықтыруға және спортқа баулу ісіне зор үлес қоса алады деп ойлаймын. Астанада шығармашылық арналған үйірмелерді де, жекеменшік секцияларын да ашып, көпке үлгі болып отырған жекеменшік Балаларды дамыту орталығы бар. Бұл тәжірибені басқа аймақтарда да қолданған жөн.

Мемлекет барлық аймақта спорт инфрақұрылымын дамытуға баспа мән береді. Биыл Астанада Ұлттық спорт университетінің, Түркістанда ескек есу спортына арналған каналдың, Қызылордада футбол стадионының, Жетісу облысында дене шынықтыру-сауықтыру кешенінің, Оралда ерекше қажеттілігі бар адамдарға арналған спорт кешенінің құрылысы аяқталды. Биыл Көкшетауда кәсіпқұралды спорт кешенінің құрылысы басталды. Бұл Қазақстанда теңдесі жоқ орталық болмақ. Осы жобаны арнаулы мемлекеттік қордан, яғни заңсыз активтерді қайтару есебінен қаржыландыру керек. Үкіметке осы мәселені пысықтауды тапсырамын.

Үш жылдың ішінде екі триллион теңгеден астам заңсыз активтер елге қайтарылды. Бұл қаржының аймақтардағы өзекті экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешуге жұмсалып жатқаны өте маңызды. «Қуатты аймақтар – қуатты ел» ұстанымы – менің саяси бағдарымдағы мызғымас қағидамыз бірі. Үкімет осы қағидамыз негізге ала отырып, облыстардың ең ішіндегі әлеуметтік салықты сақтап қалу туралы шешім қабылдады. Алайда облыс өкімдері бюджет қаржысын үнемдеп, тиімді пайдалануы керек.

Елге пайдасы тиетін әлеуметтік маңызды бар жобаларға басымдық беру қажет. Бүгін айтылған бастамалар мен жобалар аймақтардың біркелі дамуына ықпал етіп, еліміздің одан әрі өркендеуіне жол ашады деп сенемін.

Құрметті отандастар!

Әлемдегі ауқымды өзгерістерге баршамыз күй болып, тіпті, оған өзіміз де қатысып жатырмыз. Бұл үрдістің жалғаса берері сөзсіз. Басты халықаралық мәселелерді шешуге қатысты жаңа пайымдар мен нарративтер, ерекше көзқарастар мен тәсілдер пайда болды. Бұрын-соңды болмаған қатқылстар, ұшыға түскен сенім дағдылары, қадір-қасиеті кете бастаған халықаралық құқық, экономикалық шайқастар қазіргі әлемнің басты сипатына айналды. Мұның бәрі жаңа технологиялық қалып орынқан, маңызды ресурстар үшін талас-тартыс күшейіп түскен, өндіріс және сауда-логистика байланыстары қайта құрылып жатқан, технокенді және табиғи апаттар туындаған кезеңге тұспа-тұс келіп отыр.

Беделді саясаткерлер мен сарапшылар «дүние жүзі жаппай берекесіздік жайлаған немесе болашағы бұлыңғыр жаңа заманның қарсаңында тұр» деген пікір білдіре бастады. Басқаша айтқанда, әлемдегі ескі тәртіп күйреп жатыр, ал жаңа дәуірдің сұлбасы әлі нақты айқындалған жоқ. Көз алдымызда тарихтың жаңа айналымы басталып жатыр. Жаһандану үдерісінің мән-маңызы жоғалып барады. Мемлекеттік ұлтшылдық, ықпал жұрпизетін аумақтарды бөлшектеу және әлемдік саясатта аймақтарға бөліну үрдісі алдыңғы қатарға шықты. Демократиялық моральдық делініп жүрген құндылықтар, оның ішінде ЛГБТ көптеген елге оңдаған жыл бойы танылып келді. Осындай жөлеумен халықаралық үкіметтік емес қорлар мен ұйымдар көптеген елдің ішкі ісіне негізсіз араласты. Оның түпкі мақсаты бар болғаны ұрлық, яғни сан миллиардтық бюджетті қалтаға басу екен «Даму мен демократия», «адам құқықтары», «баспасөз бостандығы», «сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес» деп ұрандатып жүргендердің бәріндей дерлік жеке байлығы жақысының мөлшеріне еш сай келмейді. Сондықтан Президент Трамп бастаған Америка өкімшілігінің жаппай қызмет бабын асыруға пайдалануға қатысты оқиғаларды анықтауға және «түңғыш мемлекет» ұғымына тән саяси өкізуділікті ашкерелеуге, дәстүрлі моральдық құндылықтарды қалпына келтіруге бағытталған жұмыстары қолдауға лайық. АҚШ-та жасалып жатқан шаруаны бәрі бүкіл әлемге тікелей әсер ететіні баршаға мәлім.

Біз тарих, дәстүр және қазіргі заман құндылықтарын әрдайым бірдей ұстанып келеміз. Жұртты саяси прагматизмге шақырып, қоғамда Заң мен тәртіпті орнықтыру маңызды екенін бұрыннан айтып жүрміз. Қазір әлемде болып жатқан оқиғалар біздің бағдарымыздың дұрыс екенін көрсетті. Әрине, шетелдегі жағдайды үнемі ескеріп отыру маңызды. Бірақ біз алдымен өз еліміздің ішкі мәселелеріне ден қоюмыз керек.

Біз ұлттық мүддемізді қорғау үшін алдағы уақытта да ұтымды әрі байыпты әрекет етуіміз қажет. Талай заманнан келе жатқан өкпелерін шерткен, өткенге құр мақтанудан және бәрін орынысы сынап-мінуден арылу қажет. Әлеуметтік масылдық пен саяси таяздық мейлінше жол бермеуге тиіспіз. Шектен шығып, тым асыра сілтейтін көзқарастарға барынша тоқсаулы қойған жөн. Өйткені бұл дүние ақ пен қарадан ғана тұрмайды.

Кез келген мәселеде өзгелерді айыптап, қара бұлтты төндіре беруге болмайды. Қоғам санасындағы осындай құбылыстар ұлтымызды идеологиялық және мәдени тұрғыдан өсіреді. Тіпті, еліміз қазіргі қатігез әлемде өзгелерге жем болуы мүмкін. Бір сөзбен айтсақ, біздің ұлттық ой-санамыз мықты болуы керек. Жаһанды белгісіздік жайлаған бұлыңғыр заманда бәсекеге барынша қабілетті болу үшін барлық жағынан кемел ұлт болуымыз қажет. Бұл – өркендеті, икемді, мақсатшыл жұрт болу деген сөз. Біз үшін ешкім елімізді дамытып, көрейтіп бермейді. Қазақстан өз азаматтарымызға, яғни бізге ғана керек. Біз өз мүмкіндігіміз бен күш-қуатымызға ара сүйеміз қажет. Сондықтан ұлт ретінде ала басуға не кедергі болса, соның бәрін арылып, сапалы ұлт болуға тиіспіз.

Елімізді жаһанға жайылып келе жатқан өзгерістерге дайындап, Қазақстанды кез келген сын-қатерге төтеп бере алатын қуатты мемлекет етуіміз керек. Бұл – менің Президент ретіндегі басты миссиям. Бұл – тұтас ұлтымызға ортақ маңызды міндет. Әр азамат мына бір қарапайым қағидамыз терең ұйынуға тиіс: бір орында тұрып қалмай, үнемі өзін жетілдіре білген адам міндетті түрде табысқа жетеді. Бәсекеге қабілетті ұлт дегеніміз – осы.

Біз қолға алған реформалар елдің дамуына зор серпін берді. Қоғамның өзгерістерге деген үмітін оятып, әділдікке деген сенімді қалпына келтірді. 2019 жылдан бері Қазақстан экономикасының нақты өсімі 15,6 пайыз болды. Еліміздің ішкі жалпы өнімі 288 миллиард долларға жетті, ал жан басына шаққандағы ішкі жалпы өнім 46 пайызға дейін артып, 14 мың доллардан асты. Сыртқы сауда айналымы 45 пайызға жуық өсіп, 140 миллиард доллар болды. Негізгі капиталға салынатын инвестиция бір жарым есеге ұлғайды. Былтыр оның көлемі 19 триллион теңгеден асты. Инвестиция білім-ғылым саласына 5 еседен астам, көлік саласына 3 есеге жуық, денсаулық сақтау және әлеуметтік қызмет көрсету саласына 3,5 есе көп салынды. Осы уақытта 500-ден астам мектеп бой көтерді. Көптеген денсаулық сақтау, спорт және басқа да әлеуметтік нысандар ашылды. 4400 шақырымға жуық автокөлік жолдары салынды және жөнделді. Жаңа темір жол желілері пайдалануға берілді. Ондаған өндіріс орны іске қосылды. Мемлекет ауыл өңбеккерлерін қолдауды барынша күшейтті. Былтыр күзде 27 миллион тонна астық жинап, рекордтық көрсеткішке қол жеткізді. Кәсіпкерлікті дамытуға әрдайым баспа назар аударылады. Тұрғын үй құрылысының қарқыны өдеуір өсіп, былтыр 19 миллион шаршы метр баспана пайдалануға берілді. Бұл да – бұрын-соңды болмаған жетістік.

2019 жылдан бері елімізде 250-ден астам жатақхана салынды. Соның нәтижесінде орын тапшылығы 6 есе қысқарды. Студенттер саны ұдайы көбейіп, жоғары оқу орындарында 624 мың азамат білім алып жатқанына

қарамастан, осыған қол жеткізе алдық. Бұл – жоғары көрсеткіш. Еліміздің 90 мыңнан астам азаматы шетелде оқиды. Бұл біздің қоғамның ашықтығын көрсетеді.

Азаматтарымыз демалу үшін шетелге жиі шығатын болды. Біздің көк телқұжатымыз әлемдегі 92 мемлекеттің аумағына визасыз емін-еркін кіруге мүмкіндік береді. Қазақстан – халықаралық аренада зор күрметке ие мемлекет, біздің елімізді «орта держава» деп атайтын болды. Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы Алматыда Орталық Азия мен Ауғанстан үшін Орнықты даму мақсаттары жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымының аймақтық орталығын ашу туралы қарар қабылдады. Осы шешім еліміздің әлемдегі ықпалы мен беделі зор екенін аңғартады. Бұл деректер бәріміз бір ел болып атқарған жұмыстың бір парасын ғана көрсетеді.

Біз барлық сын-қатерді сенімді түрде өңсеруді және мәселенің бәрін байыпты, іскерлікпен шешуді үйірдендік. Ешқашан популизмге, менемдікке және жалған ұранға жол берген жоқпыз. Әрдайым әділ диалог орнатуға ұмтылдық, қыындықтар пен қауіп-қатерлерді жасырмай, турасын айттық. Нақты ахуалды боямасыз көрсеттік, бос уәде де берген жоқпыз. Ашы шындық бәрине бірдей ұнай бермейді. Бірақ мұндай қадам жағдайға тура қарап, жалған үмітке алданбау үшін керек. Әдемі сөйлеп, үзденіп үйіп-төккендер емес, мақсат жолында үздіксіз алға ұмтылып, жұртқа жаға бермесе де, аса маңызды шешім қабылдай білетіндер табысқа жетеді. «Еңбек жолы мұратқа жеткізеді». Бұл – біз атқарып жатқан жұмыстың басты қағидасы.

Қазір геосаяси ахуал ұшығып тұр. Мұндай кезде ел бірлігін, қоғамдағы татулық пен тұрақтылықты кездің қарашығындай сақтауымыз керек. Бұл – тұрақты дамуға қажетті ең басты шарт. Еліміз терең әрі жан-жақты реформаларға өнді ғана кірісті. Алдымызда күрделі жол тұр. Біз осық ойлы ұлт ретінде тек қана алға қаруымыз керек. Алдағы бірнеше он жылдыққа көз тігіп, ауқымды шаруаларды кезең-кеземенін атқаруымыз қажет. Біз ұзақ мерзімге арналған мақсатқа ұмтылуымыз керек. Келешегіміз қандай болуы керек екенін нақты білуге тиіспіз. Себебі дұрыс мақсат қоя білсек қана, табысқа жете аламыз.

Тәуелсіздігіміздің 40 жылдығы жақындап келеді. Осы маңызды бөлшек қандай жетістікпен жетерімізді, оған дейін қандай тарихи міндеттерді орындауға тиіс екенімізді нақты білу маңызды. Біз шындыққа тура қаруымыз керек. Еліміз бәріннен оза шауып, барлық салада және барлық бағытта бірінші қатарда бола алмайтынын түсінуіміз қажет. Сондықтан біз өзіміздің басқалардан басым түсетін мықты тұстарымызды жақсы білуге тиіспіз. Мәніне, Қазақстанның кемінде төрт салада орасан зор мүмкіндіктері бар. Атап айтқанда, цифрландыру ісі мен жасанды интеллект, үлгі тасымалы, энергетика, агроөнеркәсіп кешені салаларында елімізді қамтамасыз етіп қана қоймай, аймақтық, тіпті, жаһандық ауқымда ықпалымызды жүргізе аламыз. Бұл қатарға адам капиталын да қосуға болады.

Цифрландыру және жасанды интеллектті қолдану ісінде еліміз зор жетістікке жете алады. Біз қазірдің өзінде Біріккен Ұлттар Ұйымының Электронды үкіметтің даму деңгейі жөніндегі рейтингінде 190 мемлекеттің ішінен алғашқы 25 елдің қатарына кіріп тұрмыз. Бірақ мұнымен шектеліп қалуға еш болмайды. Қазақстанға келген шетелдіктерді мұндағы электрондық жүйенің айтарлықтай дамуы таңғалдырады.

Жоғары технологиялар экономиканы және мемлекетті басқару ісіндегі барлық саласын дамытуға тың серпін беріп, алға бастайды. Үкімет осық цифрлық тәсілдерді және жасанды интеллектті жаппай енгізу үшін қолайлы орта қалыптастыруға арналған жұмысты еселеп қушейтеуге тиіс. Біз мәліметтерді сақтайтын және өңдейтін мықты желі түзіп, технологиялық өнімдерді жаппай экспорттауға кірісуіміз керек. Цифрландыру ісін табысты жүргізу және жасанды интеллекттің жаппай енгізу еліміздің энергетикалық әлеуетіне тікелей байланысты. Әлемнің цифрландыру ісіне және жасанды интеллектке негізделген жаңа технологиялық қалыңқа көшуі энергияны көп қажет ететін үдеріс екенін түсіну керек.

Мұндай жағдайда аймақтағы және дүние жүзіндегі энергия тапшылығы үздіксіз арта береді. Сондықтан Қазақстан өзін электр қуатымен толық қамтамасыз етіп қана қоймай, оны әлемдік энергетика нарығына да экспорттайтын ірі елге айналуы керек. Бұл – уақыт талабы.

Азаматтарымыз референдумда бірінші атом электр стансасын салу туралы шешімге қолдау көрсетіп, осы стратегиялық міндетті орындауға жол ашып берді. Бұл қадам алық болашақтағы ахуал қалай болатынын ескере отырып, энергетика саласын ескере түсетін, жан-жақты ойластырып дамыту қажеттігін көрсетеді. Мәселе еліміздің энергияға деген қазіргі сұранысын қанағаттандыруға ғана тіреліп тұрған жоқ.

Біз үшін ел экономикасының ондаған жыл бойы қарқынды дамуына берік негіз болатын жаңа энергетика саласын қалыптастырудың стратегиялық маңызы бар. Мұн дәл сол септепті, Қазақстанға бір емес, үш атом электр стансасын салып, ақырында толыққанды ядролық кластер қалыптастыру қажет

Алтын ұя

Бәсі биік білім ордасы

Аудан орталығындағы Шекер Ермағанбетова атындағы №246 орта мектептің құрылғанына биыл 50 жыл толып отыр. Жарты ғасыр тарихы бар білім ордасынан тәлім алып, еліміздің түкпір-түкпіріне түлеген түлектер бүгінде сан салада елге адал қызмет етуде. Осы ретте кеше аталған білім ордасының бүгінгі жай-күйімен танысып қайттық.

Мектепке кіргеннен мұнда қазақтың иісі аңқып тұр. Дәлізде орналасқан қазақтың ұлттық оқулары бейнеленген қолөнер бұйымдары мен қамзол мен тақия киіп, қосөрім шашына шашбау таққан кішкентай бүлдіршіндер назарымызды өздеріне аудартпай қоймады.

Мектеп директоры Ақбота Шаймованың басшылық қызметке тағайындалғанына көп болмаған. Әйтсе де, бұл сала да жиган-тергені мол білікті басшы аталған білім ордасынан озат оқушылар шығаруды басты мақсаты еткен. Айтудыңа, алтын ұя биылғы жана оқу жылын 364 оқушымен бастаған. Алайда кәзір ол мұнда 351 бала білім алып жатқанын айтады. Мұнан бөлек, 18 оқушы мектеп алды даярлық тобында білім алады.

Сондай-ақ мұнда 66 педагог бар. Оның 16-сы педагог-зерттеуші, 31-і педагог-сарапшы, 15-і педагог-модератор. Мұнда 119 оқушы бастауыш сыныпта оқиды. Оның 32-сі мектеп табалдырығын алғаш аттаған бүлдіршіндер. Сонымен қатар 173 бала бір мезгіл ыстық тамақпен қамтамасыз етілген. Бала қауіпсіздігін баста назарда ұстайтын Бота Мұхамбетжанқызы астың сапасы мен асхананың тазалығы үнемі бақылауында болатынын айтады.

– Биыл мектептен 15 түлекті үлкен өмірге қанат қақтырамыз. Оның 13-і ұлттық бірыңғай тестілеуге барады. 1-еуі арнайы колледжге ақылы оқуға түсуге ниетті, ал 1-еуі үйден оқитын оқушымыз. Сондай-ақ 2 оқушымыз «Үздік аттестатқа» үміткер. Қазіргі таңда түлектер күні-түні дайындық үстінде. Нәтижелері жаман емес. Көбісі жаратылыстану бағытындағы пәндерді таңдаған. Тест сынақтарының қорытындылары жоғары. Десе де, тоқмейісуге болмайды. Діттеген мақсатымызға жету үшін тыңғылықты дайындықты үзбейміз, – дейді мектеп директоры.

Айта кетейік, бытыр мектепті 25 оқушы бітірген. Түлектер түгел ҰБТ-ға қатысқан. Ал нәтижесіне келсек,

24-і мемлекеттік грантпен жоғары оқу орнында білім алуға қол жеткізген. Ал 1-еуі арнаулы оқу орнына құжат тапсырған. Осы ретте мектеп директоры бітіруші түлектердің жыл сайын 100 пайыз оқуға орналасатынын, ҰБТ-ға қатысу деңгейі жоғары екенін тілге тиек етіп, шөкірттерінің айтулы жетістігін білікті әріптестерінің еселі еңбегімен байланыстырды.

Мектеп оқушылары түрлі аудандық, облыстық, республикалық, білім олимпиадаларына, ғылыми жарыстар мен шығармашылық байқауларға белсене қатысып, жүлделі орындарды иеленіп келеді. Мәселен ауыл мектебінің оқушыларына арналған ауыл олимпиадасының мектепшілік кезеңіне 46 оқушы қатысып, оның 43-і аудандық кезеңге жолдама алған. Ал 3 оқушы облыстық кезеңге өтіп, 2-еуі жүлделі III орын иеленген.

5-6 сынып оқушыларына арналған республикалық жалпы білім беретін пәндер бойынша өткен олимпиаданың мектепшілік кезеңіне 39 оқушы қатысып, аудандық кезеңге 12-сі өткен. Ал бұл кезеңде 1-еуі II орын, 2-еуі III орын иеленген. Дәл осы білім бөлігінің 7-8 сынып оқушыларына арналған кезеңінде

мектепшілік сайысқа 49 оқушы, аудандық кезеңге 20 оқушы қатысқан. Оның 1-еуі II орын, 6-ауы III орынға тұрақтаған. Ал олимпиаданың 9-11 сынып оқушыларына арналған кезеңінде мектепшілік сайысқа 58 оқушы, аудандық сайысқа 27 білім алушы қатысқан. Нәтижесінде 1-еуі I орын, 1-еуі II орын, 5-еуі III орын иеленіпті.

Сондай-ақ оқушылардың зияткерлік-шығармашылық әлеуетін және танымдық қызығушылықтарын арттыру мақсатында 1-7 сынып оқушыларына арналған «Зерде» зерттеу жұмыстары мен шығармашылық жобалар республикалық конкурсының аудандық кезеңіне 11 оқушы қатысып, 5-еуі жүлделі орын, 2-еуі сертификат иеленген. Мұнан бөлек, жалпы білім беретін пәндер бойынша 8-11 сынып оқушыларына арналған «Дарын» ғылыми жобалар конкурсының аудандық кезеңіне 2 оқушы қатысып, 1-еуі III орын, 1-еуі алғыс хат иеленген.

Аталған білім ордасы жыл сайын өскелең ұрпақты оқытып тәрбиелеуде қалтқысыз қызмет етіп, мол жетістікке қол жеткізуде. Сөзімізге мектеп қабырғасында мәнмұңдалап тұрған марапаттар дәлел. Мәселен олар «Ынтымақты ұжым», «Білім шыңы», «Үздік ұйымшыл ұжым» сынды марапаттар мен ұлттық

Ақтоты ЕРЖАНҚЫЗЫ

Сапалы ұрпақ қалыптастыруда мұғалім де ізденіс үстінде болуы керек

Өркениетті һәм экономикасы дамыған елдер қатарында болу үшін ең алдымен білім саласына басымдық беру керек. Бұл ретте бәсекеге қабілетті ұрпақ қалыптастыруда ең алдымен білім сапасы ерекше маңызға ие екенін түсінетін уақыт жетті. Ал оны жүзеге асыру үшін мұғалімнің де біліктілігін арттыру қажет.

Бұрын ауыл мектептері мен қала мектептеріндегі білім сапасында айтарлықтай айырмашылық болатын. Қазір ше, бүгінде мүлде олай емес. Себебі талап ортақ, «бәріміздің илегеніміз бір терінің пушпағы» дегендей, шындығында мақсатымыз бір, яғни бәсекеге қабілетті ұрпақ қалыптастырып, мемлекеттің ертеңің жарқын ету.

Жазушы Ғабит Мүсірепов «қазақтың оқуға кеткен есесі көп, атаң үшін оқы, екең үшін де оқы, өзін үшін тағы оқы» дейді. Қазақ зиялысының бұл пайымынан білімнің тек бір тұлғаны ғана емес, тұтас бір мемлекетті алға жетелейтінін аңғару қиын емес. Дәл осы қанатты сөзді шөкірттер қаперден шығармаса, біз сапалы білім беруде қашанда табанды еңбек етеміз.

Жалпы Абай атамыздың түсінігіндегі «толық адамға» айналу үшін ең алдымен тарихты жетік білу керек. Себебі өткенді білмей келешекке нық қадам басамын деу тағы да қиын. Неге десеңіз, тарихты білу арқылы адамның ой-өрісі кеңейеді. Мағжанша айтсақ, бір ұлттың тілінде сол ұлттың жері, тарихы, тұрмысы, мінезі айнадай ашық көрініп тұрады. Қазақ тілінде қазақтың сары сайран даласы, біресе желсіз түндей тымық, біресе қуындай өкпінді тарихы, сар далада үдере көшкен тұрмысы, асықпайтын, саспайтын сабырлы мінезі бәрі көрініп тұр.

Шындығында тарихта қазақ ұлматындай ештеңе жоқ. Керісінше мақтанға тұрарлық дүниеміз жетерлік. Міне, бабаларымыздың ерлігін, аманатын бүгінгі бұынға насихаттау арқылы біз бәсекеге қабілетті әрі патриот ұрпақ қалыптастыруға жол ашамыз. Ал осы жолда біздің де қалай ізденетінімізді, бала бойына сапалы білім сіңіруде қандай педагогикалық шеберліктерді іске қосатынымызды бірі білсе, енді бірі біле бермейді. Мұның барлығын жүзеге асыруда ұстаз да үнемі ізденіс үстінде болуы керек.

Айгүл КӨШЕКОВА,
№124 орта мектептің тарих пәні мұғалімі

Сабақта ресурстарды қалай таңдауға болады?

Сабақта білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып ресурстарды таңдау, шын мәнінде, оқу процесінің тиімділігін арттырудағы шешуші факторлардың бірі болып табылады. Әрбір оқушының жеке мүмкіндіктері, қызығушылықтары, және білім деңгейі әртүрлі болғандықтан, мұғалімдердің бұл аспекттерді ескермеуі мүмкін емес. Оқушылардың индивидуалдылығын ескеру, олардың мүдделерін және білімге деген ынтасын анықтау үшін сауалнамалар мен сұхбаттар жүргізу, сондай-ақ бақылау әдістерін қолдану, сабақта дайындықтың тиімділігін арттырады.

Одан кейін таңдалған ресурстардың алуан түріне сүйене отырып, оқу материалдарын жан-жақты қарастыруға ерекше көңіл бөлу қажет. Классикалық әдебиеттен заманауи онлайн платформаларға дейінгі ресурстарды тиімді пайдалану оқушылардың белсенділігін арттыруға және олардың шығармашылық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, интерактивті сабақтар мен ойын элементтерін қолдану оқушылардың назарын аударып, оқу процесін қызықтырады. Ақпараттың визуализациясы, яғни графика, диаграммалар мен бейнелер, меңгеру процесін жеңілдетіп, білім алушылардың оқу материалдарын жақсы түсінуіне көмектеседі.

Заманауи технологияларды өңгізе, мысалы, виртуалды оқыту, мобильді қосымшалар мен білім беру платформалары, материалдарды динамикалық әрі тарымды ете түседі. Бұл ресурстар оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар мұғалімнің тәжірибесі мен интуициясы етді маңызды рөл атқарады. Педагогтар оқушылардың қиындықтарын, қызығушылықтарын және оқу стилдерін ескере отырып, ресурстарды таңдауда креативті шешімдер қабылдай алады.

Бұдан басқа әртүрлі ресурстарды тиімді ұйымдастыру, сабақтың құрылымына оң әсер етеді. Мысалы, теориялық материалдан кейін практикалық тапсырмаларды өңгізу, білім алушылардың тиісті тақырыпты тереңірек меңгеруіне және оларды сараптау қабілетін дамытуға көмектеседі. Мұнда оқушылар өз бетінше жұмыс істеп, бір-бірімен пікір алмасу арқылы жаңа білімді меңгереді.

Қорыта айтқанда, білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, дұрыс ресурстарды таңдау оқу процесінің сапасын арттыруда негізгі қадам болып табылады. Бұл әдіс шөкірттердің оқу-танымдық белсенділіктерін арттырады, олардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытумен қатар білімді жеңіл әрі тиімді түрде қабылдауына ықпал етеді. Білім беру процесінің табысты болуы үшін, әсіресе қазіргі әлемде мұғалімдер мен оқушылардың ынтымақтастығы, қарым-қатынасы, және ортақ мақсаттарға ұмтылуы аса маңызды.

Факиза ҚАЛМАҒАНБЕТОВА,
№124 орта мектептің ағылшын тілі пәні мұғалімі

Мақпал – мектеп мақтаншысы

Бүгінде аудандағы озат оқушылар білімін әр салада саралап, қабілеттерін шыңдауда. Мәселен аудан орталығындағы Шекер Ермағанбетова атындағы №246 орта мектептің бітіруші түлегі Мақпал Ғалымжанқызы – мектеп мақтаншысы. Ол түрлі білім бәйгелері мен қатар өнер саласында да өзінің қарым-қабілеті арқылы жүлделі орындар иеленген.

Биыл алтын ұя мектебімен қоштасып, үлкен өмірге қадам басатын Мақпалдың алға қойған мақсаты айқын. Мектеп бітіруші түлек – «Алтын белгіге» үміткер. Бала күнінен есеп-қисапқа бейім болған Мақпалдың таңдауы – физика-математика пәніне түскен. Бұйырғанда, математика-статистика мамандығын иеленбек.

– Негізгі математиканы әу бастан жақсылап ұғып алсаң, ешқандай қиындық жоқ. Математика пәні күрделі деп бітіруші түлектердің көбі бұл пәнді таңдай бермейді. Себебі бұл сала үнемі ізденісті, жан-жақтылықты қажет етеді. Өзіме күрделі есептердің жауабын шығарған ұнайды. Қандай күрделі болғанымен еш жалқықпаймын. Себебі есеп шығару ой-өрісінді кеңейтеді. Ұлттық бірыңғай тестілеуге бытырдан бастап дайындалып келемін. Нәтижем жаман емес. Соңғы тест сынағанынан 116 балл жинадым, – дейді Мақпал Ғалымжанқызы.

Бастауыш сыныптан бері есепке жүйрік оқушы математикадан алғырлығын көрсетіп, түрлі деңгейдегі байқауларда аудан абыройын асқақтатқан. Мұнан бөлек, ғылыми жобалар мен пәндік олимпиадалардан да үздік нәтижеге қол жеткізген. Мәселен, ол шалғай ауылдағы ауыл балаларына арналған ауыл олимпиадасының облыстық кезеңінде II орын иеленген. Ал биыл жалпы білім беретін пәндер бойынша 9-11 сынып оқушыларына арналған республикалық олимпиаданың облыстық кезеңінде

үздік үштікті түйіндеген. Сонымен қатар республикалық «Жыл оқушысы» байқауының аудандық кезеңінде III орын иеленген.

Озат оқушы бытырғы оқу жылында «Менің Отаным менің бастамам» атты республикалық шығармашылық жобалар байқауының облыстық кезеңінде «Қазақстанның жеті кереметі» номинациясы бойынша I орын алып, республикалық кезеңде арнайы алғыс хатқа ие болған.

– Бұл байқауда жетекшім екеуіміз жалағаштың жеті кереметін көрсеттік. Ол үшін ең бірінші жоспар құрып аударнымызды зерттедік. Ең алдымен күн электр станциясына, сыр сақтаған мұнараға, мия зауытына, Темірбек Жүргенов ауылындағы Әліби Бекжановтың алмабағына, элеваторға бардық. Мұнда барып жұмыстың жүргізілу барысын өз көзімізбен көріп, жұмысшы аға-апапалармен сұқбаттастық, – дейді озат оқушы.

Ол мұнан бөлек, аудандық «Ең үздік медиаторлар мектебі» байқауы мен «Табиғатты аяла» жас өлкетанушылар, экологтар мен табиғат зерттеушілерінің облыстық форумында «GREEN OASIS» номинациясы бойынша да алғашқы үштікке ілінген. Жалпы тізе берсек, Мақпалдың жетістігі жетерлік.

Сынып жетекшісінің айтуынша Мақпал әр пәнді жеке қызығушылықпен оқып, әр уақытын тиімді пайдаланатын озат оқушы. Бос уақытын кітапханада өткізетін

ол мектептегі қоғамдық жұмыстарға да, мерекелік шараларға да белсене атсалысады.

– Мақпал мектебіміздің мақтаншысы. Ол 1 сыныптан бері үздік оқушылар қатарында көш бастап жүр. Қазіргі таңда дайындық сынақтарынан жоғары балл жинап, алға қойған мақсатына жету үшін күні-түні оқудан бас алмауда. Қоғамдық жұмыстарға да белсене араласады. Сабақ барысында бәрін мұқият тыңдап, ойын ашық жеткізе алатын озат оқушымыз бірі. Үлкенді құрметтеп, кішіні сыйлай алатын қасиетінің арқасында адамдармен тез тіл табысады. Үй тапсырмасын уақытылы әрі жүйелі орындап келеді. Үнемі ізденіс үстінде жүріп, барлығына уақыт табуға тырысады. Оның білім сынағында үміттімізді ақтайтынына сенімдімін, – дейді озат оқушының сынып жетекшісі Рахат Қуанышбекұлы.

Ұлағатты ұстаз шөкіртінің жан-жақты қабілетінің арқасында жеткен жетістігімен мақтанады. Білім мен тәрбие атты қос ұғымды бір арнаға тоғыстырып жүрген Мақпалдың арманы асқақ. Сыныбын үнемі алға тартып, барлығын ауызбіршілікке шақырып, ұйымдастырып отыратын оған мектеп қабырғасында үлгі алатын оқушылар көп.

Айта кетейік, Мақпал ес білгелі би үйірмесіне де қатысқан. 4 жылға жуық уақытта бидің қыр-сырын меңгерген ол әр ұлттың билерін нақышына келтіріп орындайды. Сонымен қатар қазақтың ұлттық аспабы – домбыра тарту өнерінен

Ақтоты БУРКІТБАЙ

де шет қалмаған. Беріге дейін бос уақытын мектепте өтетін үйірмелер мен шараға арнайы ол қазір бар ынта-жігерін тек ҰБТ-ға бұрғанын айтады. Әрине мақсаты айтпаса да түсінікті.

Меншік иесі:
СЫР МЕДИА
жауапкершілігі шектеулі серіктестігі

Бас директор
Марат АРАЛБАЕВ
Жалағаш аудандық
“Жалағаш жаршысы” газетінің редакциясы
Бас редактор
Кенжетай ҚАЙРАҚБАЕВ

Телефондар:
Бас директор - 8(7242) 70-00-56
Бас редактор - 32-0-41
Бас редактордың орынбасары,
жауапты хатшы,
бөлімдер - 31-5-75

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрілігінің Ақпарат комитетінде 16 сәуір 2019 жылы қайта тіркеліп, №17662-Г куәлігі берілген.
“Жалағаш жаршысы” аудандық газеті ҚР СТ ISO 9001:2016 (ISO 9001:2015) “Сапа менеджменті жүйелері” талаптарына сәйкес KZ.4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған.
Газет әр аптаның сейсенбі, сенбі күндері шығады.
Қолжазбалар үлкенді және кері қайтарылмайды.
Жеке авторлардың пікірі редакцияның түпкілікті көзқарасын білдірмейді.
Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.

Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп, «ASU» баспа үйі» ЖШС сәнімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылды.
Тел.: 8(7242) 40-06-68.
Газеттің таралымы бойынша 31-5-75 нөміс 8 (7242) 70-14-08 телефон нөміріне хабарласуға болады.

Таралымы 2850 Тапсырыс №433